

Türkiye'de Mobilya İmalatında Çocuk İşçiliği Hızlı Değerlendirme Raporu

Türkiye’de Mobilya İmalatında Çocuk İşçiliği

Hızlı Değerlendirme Raporu

Türkiye’de Mobilya İmalatında Çocuk İşçiliği Hızlı Değerlendirme Raporu

Raporu Hazırlayanlar **Ertan Karabıyık**
Saniye Dedeoğlu

Katkı Verenler **Sinem Bayraktar**

Program Yöneticisi **Sinem Bayraktar**

Program İdari İşler ve Finans Asistanı **Cemre Yaşkeçeli**

Proje Araştırma Asistanı **Aslı Şahankaya**
Necmettin Yemiş

Çeviri **Smart Tercüme**

Son Okuma **Sinem Bayraktar (İngilizce)**
Cemre Yaşkeçeli (Türkçe)

Tasarım ve Veri Görselleştirme **Kurtuluş Karaşın**
Özlem Zehir

Birinci Basım **Ekim 2019, Ankara**
1000 Adet

Matbaa **Altan Matbaası**

Fotoğraflar **Kalkınma Atölyesi Arşivi, 2018**

Bu yayın UNICEF’in finansal katkısı ile hazırlanmıştır. Bu yayındaki içerik ve yorumlar Kalkınma Atölyesi’ne aittir, UNICEF’in politikalarını ve görüşlerini yansıtmamaktadır.

Ⓢ Bu yayın bir kamu malıdır. Bir kısmından veya tamamından alıntı yapılabilmesi ve çoğaltılabilmesi için Kalkınma Atölyesi’nden izin alınmasına gerek yoktur.

ÖNSÖZ

Türkiye’de çocuk işçiliği ile mücadele bağlamında önemli bir adım olan **Çocuk İşçiliğinin Önlenmesi İçin Zamana Bağlı Politika ve Program Çerçevesi (2005-2015)** kapsamında Türkiye’de ayakkabıcılık ve saraciye, oto tamirciliği ve kaportacılık işlerinde ve mobilya sanayinde çalışma, çocuk işçiliğinin en kötü biçimleri olarak kabul edilmiştir. Yine bu açıdan en güncel girişim ve politika metni olan **Çocuk İşçiliği ile Mücadele Ulusal Programı 2017-2023** Türkiye’de çocuk işçiliğinin en kötü biçimlerinin “sokakta çalışma, küçük ve orta ölçekli işletmelerde ağır ve tehlikeli işlerde çalışma, tarımda aile işleri dışında, ücret karşılığı gezici ve geçici tarım işlerinde çalışma” olarak belirlendiğinin altını çizerek önceliğin bu işlerde çocuk işçiliğinin zamana bağlı olarak sonlandırılması ve önlenmesi olduğunu ifade ederek birçok kurum ve kuruluşa görevler vermektedir.¹ Program belgesinde ayrıca “Suriye’de yaşanan iç savaş neticesinde göç dalgasının başladığı 2011 yılından bu yana büyük bir çoğunluğu kadınlar ve çocuklardan oluşan pek çok mülteci ülkemize göç etmiştir. ‘Geçici Koruma Statüsü’ tanınan bu mültecilerin çocukları da bahse konu çocuk işçiliği riski ile karşı karşıya kalmaktadır.” ifadesine yer verilmiştir.² Bu bağlamda endüstriyel ve tarımsal üretimde çocuk işçiliği ile mücadele, ulusal sosyal politika önceliklerinden biri olarak tespit edilmektedir.

Türkiye’de çalışan çocuklara ve çocuk işçiliğine dair en son istatistiki çalışma, 2012 yılında yapılmıştır.³ Ne var ki 2011’de başlayan Suriye iç savaşının yarattığı küresel etkiler de dahil olmak üzere, Türkiye’de ve dünyada son yıllarda yaşanan hızlı sosyal ve ekonomik dönüşümlerin çocuk işçiliği üzerindeki etkisini, altıncı yılını dolduran bu veriler ışığında ölçebilmek pek mümkün değildir. Bu nedenle Türkiye’de çocuk işçiliğinin farklı sektör ve alanlarda durumunun değerlendirilmesine ilişkin yeni araştırmalara ihtiyaç artmaktadır. Ayrıca çocuk işçiliğinin Türkiye’de dinamik sosyal, ekonomik ve kültürel bir sorun alanı olması, artan güncel veri ve bulgu ihtiyacını daha da elzem hale getirmektedir.

Türkiye’de en kötü biçimlerdeki çocuk işçiliği bağlamında **mobilya imalatında çalışan** çocuklara dair bu hızlı değerlendirme araştırması ile mobilya üretiminde çocuk işçiliğinin genel durumu ortaya konulmaktadır. Hızlı değerlendirme araştırması, Aralık 2017 ile Şubat 2018 tarihleri arasında toplam 3 ilde gerçekleştirilen 22 derinlemesine görüşmeden elde edilen bulgular kullanılarak, mobilya imalatında çocuk işçiliğinin güncel durumunu sunmaktadır.

¹ Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Çalışma Genel Müdürlüğü (2017)

² İbid, (2017) sayfa 57

³ TÜİK Çocuk İşgücü İstatistikleri 2012

İstanbul, İzmir ve Ankara illerini kapsayan ***Türkiye’de Mobilya İmalatında Çocuk İşçiliği Hızlı Değerlendirme Raporu***, büyük ölçüde kayıt dışı ve emek yoğun olarak yapılan mobilya imalatında çocuk işçiliğinin mevcudiyetini ve imalatıta ıraklıktan, kalfalığa ve oradan da ustalığa giden meslek edin(dir)menin, çocuk işçiliği üzerine kurulduğunu göstermektedir. Kayıtdışı olarak üretim yapan işletmelerde üretim, emek yoğun, küçük ölçekli ve geleneksel usta-çırak ilişkisi içinde gerçekleşmektedir. Bu durum, çocukların mobilya üretimine meslek öğrenmek ve aile gelirine katkı yapmak için erken yaşlarda dahil olmalarına neden olmaktadır. Sektörün bu açıdan devamlılığı çocuk işçi arzının sürekli oluşuna bağlıdır. Ayrıca, geleneksel olarak da göçmen emeğinin yaygın kullanıldığı bir üretim alanı olarak, son yıllarda artan sayıda Suriyeli işgücü ve çocuk işçiliği, mobilya imalatının bir parçası haline gelmiştir.

İÇİNDEKİLER

Önsöz	3
Kısaltmalar.....	7
Giriş	8
Bölüm 1	12
Hızlı Değerlendirme Alan Çalışması	
Bölüm 2	22
Mobilya İmalatında Çocuk İşçiliğinin Güncel Durumu	
Sonuç ve Öneriler	40
Kaynakça	44
Ekler.....	50
Ek 1: Alan Araştırma Soruları	
Ek 2: Mobilya İmalatının Başlıca Aktörleri	

KISALTMALAR

ÇSGB	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı*
ILO	Uluslararası Çalışma Örgütü
IPEC	Çocuk İşçiliğiyle Mücadele Uluslararası Programı
İŞKUR	Türkiye İş Kurumu
KOBİ	Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
KOSGEB	Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
NACE	Avrupa Topluluğunda Ekonomik Faaliyetlerin İstatistikî Sınıflaması
SGK	Sosyal Güvenlik Kurumu
TL	Türk Lirası
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
TOBB	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
UNICEF	Çocuklara Yardım Fonu
UNWOMEN	Birleşmiş Milletler Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Kadının Güçlendirilmesi Birimi

* Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı 10 Temmuz 2018 tarihinde Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile birleşerek Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı adını almıştır. Bu rapora kaynaklık eden araştırmanın yapıldığı ve raporun hazırlandığı dönemde halen Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı adı altında çalışmalar yürütüldüğünden raporda ÇSGB kısaltması ile kullanılmıştır.

GİRİŞ

Türkiye 2001 yılında Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) **182 No'lu En Kötü Biçimlerdeki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Acil Eylem Sözleşmesi**'ni onaylamıştır. Sözleşmenin 6. maddesi, ülkelere en kötü biçimlerdeki çocuk işçiliğini öncelikli olarak ortadan kaldırmak için, zamana bağlı bir eylem programı hazırlama ve uygulama yükümlülüğü getirmektedir. İkinci maddesi ise "sözleşmenin amaçları bakımından 'çocuk' teriminin 18 yaş altındaki herkese uygulanacağını" ifade etmektedir. Sözleşmeye bağlı olarak Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (ÇSGB) tarafından, mümkün olan en geniş katılımlı yaklaşımla, 2004 yılında 10 yılı kapsayan **Çocuk İşçiliğinin Önlenmesi İçin Zamana Bağlı Politika ve Program Çerçevesi (2005-2015)** hazırlanmıştır. ÇSGB, bölge toplantılarından ve iş müfettişlerinin sahadan elde ettiği bilgiler ışığında, sanayi işyerlerinde çocuk işçiliğinin en kötü biçimlerinin önlenmesi için üzerinde uzlaşılan iş kollarını;

- Ayakkabıcılık ve saraciye,
- Oto tamirciliği ve kaportacılık,
- **Mobilya sanayi,**

olarak belirlemiştir. Yine, ÇSGB tarafından 2017 yılında yayımlanan **Çocuk İşçiliği ile Mücadele Ulusal Programı (2017-2023)** en kötü biçimlerdeki çocuk işçiliğinin küçük ve orta ölçekli işletmelerde ağır ve tehlikeli işlerde çalışma olarak belirtmiştir. Ayrıca, bu çalışmanın sanayinin hangi alt sektörlerinde bulunduğu doğrudan işaret edilmese de ILO sözleşmesine bağlı olarak, 2004 yılında belirlenen ve tehlikeli imalat sınıfında yer alan **mobilya imalatında** çocukların çalışması, en kötü biçimdeki çocuk işçiliği olarak kabul edilmiştir.¹

Çocukların küçük yaşlarda aile gelirine katkı sağlamak ve bir meslek öğrenmek amacıyla çalışmaya başladıkları bu işlerde hem çocuk işçiliğinin sayısal durumu hem de bu işlerin çocukların üzerinde yarattığı etkisinin araştırılması büyük ihtiyaçtır. Ne var ki konuya dair araştırmalar oldukça az sayıda ve kapsam açısından sınırlıdır. ILO'nun **Çocuk İşçiliğiyle Mücadele Uluslararası Programı (ILO-IPEC)** kapsamında 2004 yılında gerçekleştirdiği **Ağaç İşleri Sektöründe Çalışan Çocuklara Yönelik Araştırma**² Ankara, İzmir ve Bursa'da mobilya sektöründe, çocuk işçilerin kötü çalışma koşullarının, çalışma nedenlerinin, sosyal ve kültürel durumlarının belirlenmesi ve acil olarak kötü çalışma koşullarının kaldırılması için olası ve uygulanabilir müdahaleleri ve iyileştirme eylemlerini önermektedir.³ Bu araştırma sonrasında mobilya imalatında çocuk işçiliğini önleme ve araştırma çalışmaları sadece rutin denetim ve şikayete bağlı faaliyetler ekseninde yürütülmüş, çalışmalara dair veriler veya raporlar yayımlanmamıştır.

¹ Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (2017) Çocuk İşçiliği ile Ulusal Mücadele Programı, sayfa 33

² Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (2005)

³ ILO-IPEC (2007) Mobilya Sektöründe Çocuk İşçiliğinin En Kötü Biçimlerinin Sona Erdirilmesi Projesi

İstanbul, İzmir ve Ankara illerini kapsayan Türkiye’de **Mobilya İmalatında Çocuk İşçiliği Hızlı Değerlendirme** çalışması kayıt dışı ve emek yoğun olarak yapılan mobilya imalatında çocuk işçiliğinin mevcudiyetini ve imalatta çıraklıktan, kalfalığa ve oradan da ustalığa giden meslek edin(dir)me sürecinin çocuk işçiliği üzerine kurulduğunu göstermektedir. Ayrıca, geleneksel olarak da göçmen emeğinin yaygın kullanıldığı bir üretim alanı olarak, son yıllarda artan sayıda Suriyeli işgücü ve çocuk işçiliği mobilya imalatının bir parçası haline gelmiştir.

Hızlı Değerlendirme Araştırması’ndan elde edilen sonuçlar, bu raporda üç ana bölüm halinde sunulmaktadır. Birinci bölüm, hızlı değerlendirmenin arka planını vererek alan çalışmasının kapsamını ele almaktadır. İkinci bölümde ise, Türkiye’de mobilya sektöründe üretim yapısı ve işgücü verilerine odaklanarak, mobilya imalatında çocuk işçiliğinin hangi firma türlerinde ve hangi üretim süreçlerinde daha yoğunlukla ortaya çıktığı ele alınmaktadır. Bu bölümde ayrıca Aralık 2017 ile Şubat 2018 tarihleri arasında toplam üç ilde gerçekleştirilen 22 derinlemesine görüşmeden elde edilen bulguları kullanarak mobilya imalatında çocuk işçiliğinin güncel durumu sunulmaktadır. Son bölümde ise genel bir değerlendirme ve politika önerilerine yer verilmektedir.

Bölüm 1

Hızlı Değerlendirme Alan Çalışması

Türkiye’de mobilya imalatında çocuk işçiliğinin durumunu tespit etmek amacıyla hızlı değerlendirme¹ çalışması yapılmıştır. Genellikle acil durumlar ve müdahaleler için yapılan hızlı değerlendirmelerden farklı olarak, bu yöntem mobilya imalatında çocuk işçiliğinin genel durumunu ortaya koymak için seçilmiştir. Hızlı değerlendirme yöntemi çocuk işçiliğine ilişkin veri ve bilgi kısıtlarını aşmak ve çocuk işçiliğinin daha ‘gizli’ veya ‘görünmez’ katmanlarını ortaya çıkarmak için kullanılan bir yöntemdir.

ILO ve UNICEF çocuk işçiliği için hızlı bir değerlendirme kılavuzu geliştirmiştir.² Bu kılavuz, hızlı ve daha az maliyetli bir şekilde gerekli bilgileri sağlamak için tasarlanmıştır. Bu yöntemle, tartışma ve mülakatlar aracılığıyla, çocukların çalışma ve yaşam koşullarına dair ayrıntılı bilgi edinmek mümkün olduğu gibi, net olarak tanımlanmış coğrafi alanlarda mevcut bilgiyi hızlı ve basit bir şekilde toplamak için de uygun bir yöntemdir. Bu nedenle hızlı değerlendirme çalışmalarının kapsamı sınırlı ve yereldir. Ayrıca tanımlanması ve nicelleştirilmesi zor faaliyetlerde yer alan çocukların yoğunlukta olduğu alanlara odaklanarak bilgi edinmek için kullanılabilir. Hızlı değerlendirme yöntemi, yarı yapılandırılmış soruları, derinlemesine görüşmeleri, gözlemi veya kilit bilgi kaynakları veya kişiler gibi çeşitli kaynaklardan elde edilen bilgilerle gerçekleşir ve çoğunlukla nitel araştırmalar için kullanılır.³ Özetle *“Hızlı Değerlendirme, belirli bir sosyo-kültürel bağlamda belirli bir sosyal gerçeklik veya durumun anlaşılmasını sağlamak için çeşitli veri toplama stratejilerini eş zamanlı olarak kullanan bir araştırma metodolojisidir. Genellikle bir proje veya başka bir tür müdahalenin formüle edilmesi amacıyla yapılır.”*⁴

¹ Hızlı değerlendirme (Rapid Assessment) bir müdahale tasarlamadan önce bilgi toplamak için önemli bir fırsattır; mevcut verileri desteklemek veya rafine etmek için kullanılır. Kısa bir süre içinde hızlı değerlendirme yapılır ve sınırlı sorularla önceden belirlenmiş konulara yanıt aramayı amaçlar. Odak gruplar, katılımcı gözlem, temel bilgilendirici görüşmeler, derinlemesine görüşmeler veya haritalama, topluluk haritalama ve mevsimlik takvimler gibi katılımcı tekniklerden bir veya birden fazlası kullanılarak yapılır. UNWOMEN (2003)

² ILO-UNICEF (2005)

³ Global Protection Cluster Working Group (2012)

⁴ ILO-UNICEF (2005), sayfa 10

1.1

Araştırma Gerekçesi

Mobilya imalatında çocuk işçiliğinin genel durumunu tespit etmeye yönelik hızlı değerlendirme çalışması, aşağıdaki gerekçelerle gerçekleştirilmiştir;

- a 2004 yılında, en kötü şartlarda çocuk işçiliği kapsamına alınan, mobilya imalatında çalışan çocuklar için 14 yıl içerisinde sadece sınırlı sayıda ve kapsamda araştırma ve çocuk işçiliğini önleme projesi uygulanması,
- b Zamana bağlı olarak 2015 yılına kadar ortadan kaldırılması hükümet tarafından planlanan ve bunun için de bir eylem planı hazırlanan mobilya imalatında, hâlâ çocuk işçilerin mevcudiyeti ve önlemeye dair çok fazla yol alınmamış olması.
- c Zamana Bağlı Politika ve Program Çerçevesi'nde mobilya imalatında çocuk işçiliği en kötü biçimdeki çocuk işçiliği olarak bahsedilen alanlardan biri olmasına rağmen, o dönemde gerçekleştirilen faaliyetler konusunda herhangi bir etki değerlendirmesinin mevcut olmaması.
- d Sosyal medya dahil yazılı ve sözlü medyada çocukların mobilya imalatında çalıştıklarına ilişkin haberlerin olması⁵ ve mobilya imalatı yapılan kent içi mekanlarda, site ve/veya organize sanayi bölgelerinde yapılan alan görüşmeleri sırasında çocuk işçilerin gözlemlenmesi.
- e Uluslararası rekabete açılması desteklenen Türkiye Mobilya Sektörü'nün daha rekabetçi olması için imalatıda çocuk emeğinin durumunun ortaya konulması ve bunun ortadan kaldırılmasına yönelik çözüm önerilerinin belirlenmesi. Böylece uluslararası rekabette olası bir engelin ortadan kaldırılması.

5 Al-Jazeera (14.10.2014) "Okul Çıkışı Ağır Mesai", CNN Türk (03.05.2017) "1 Mayıs'ta Çocuk İşçi Hayatını Kaybetti", Milliyet Haber (09.10.2014) "Türkiye'de 320 Bin Çocuk İşçi Bulunuyor"

1.2

Alan Araştırması

Türkiye’de mobilya sektörü üç temel bölümden oluşmaktadır;

- a *Girdi ve yan sanayi*; tedarikçiler olarak nitelendirilen ve mobilya imalatına konu olan temel girdileri sağlayan, hammadde üreten, imalat girdilerini (makine, kimyasal, aksesuar gibi) temin eden işletmeler.
- b *Mobilya imalatı*; mobilya imalatını gerçekleştiren küçük, orta veya büyük ölçekli işletmeler. Bu işletmelerin en büyük kısmını ise genellikle organize sanayi siteleri, mobilya siteleri ve kent içine dağılmış küçük atölyeler oluşturmaktadır.
- c *Pazarlama*; ürünlerin doğrudan, aracıyla veya mobilya markaları ile tüketicilere ulaşmasını sağlayan firmalar.

Mobilya imalatında çocuk işçiliğinin güncel durumunu tespit etmek üzere gerçekleştirilen bu araştırma mobilya sektörünün imalat aşamasına ve aynı zamanda mobilya imalatı yapan küçük ölçekli atölyelere, firmalara odaklanmaktadır. Araştırma sırasında yapılan görüşmelerde ise, Türkiye’de mobilya imalatında mevcut işyeri ve istihdam yapısı, üretim süreçleri, sektördeki temel aktörlerin rol ve sorumlulukları gibi konular tartışılmış; sektörün üretim ve istihdam yapısı ele alınmıştır. Mobilya imalatında çocuk işçiler ve çalışma koşulları, göçmenlerin ve göçmen çocukların üretime eklenme süreçleri ve durumu gibi konuların yanı sıra, üretim sürecinde mevcut bulunan işçi sağlığı ve iş güvenliği konuları da incelenmiştir.

Yukarıda bahsedilen konuları ele almak için mobilya imalatında çocuk işçiliği hızlı değerlendirme araştırması için Orta Anadolu Kalkınma Ajansı’nın (2016) **Mobilya Sektörü Raporu** başlıklı raporundaki verilerden yararlanılarak, Türkiye’de mobilya imalatında en fazla kayıtlı işyeri ve çalışan sayısına sahip üç il belirlenmiştir (Tablo 1). Bu iller; İstanbul, Ankara ve İzmir’dir.

Tablo 1. Mobilya sektöründe işyerleri ve çalışan sayısı (2015)⁶

İller	İşyeri Sayısı	Kayıtlı Çalışan Sayısı
İstanbul	6.458	35.633
Ankara	5.361	30.062
İzmir	2.379	13.142
Bursa	2.130	16.096
Kayseri	740	20.280
Diğer İller	12.278	42.000
Toplam	29.346	157.213

İstanbul mobilya sektörü, yaklaşık yüzde 21’lik istihdam payına sahiptir ve hem işyeri hem de istihdam bakımından Türkiye’de birinci sıradadır. İstanbul’da mobilya sektörü, ilin çeşitli ilçelerine dağılmış olsa da İkitelli Organize Sanayi Bölgesi’ndeki MASKO⁷ ve Ümraniye ilçesindeki mobilya sanayi sitesi MODOKO⁸, mobilya ürünlerinin pazarlandığı başlıca yerlerdir. Bu sanayi sitelerinin çevrelerinde mobilya imalatı da gerçekleştirilmektedir. Ayrıca Eyüp ilçesindeki MODESA⁹, Çamlıca ilçesindeki ÇOMAÇO gibi yerlerde üretim ve pazarlama yapılmaktadır.¹⁰ İstanbul’da mobilya imalatında işletme başına ortalama 5,7 kişilik çalışan düşmektedir. Bu oran, Türkiye genel imalat sektörü ortalamasının altındadır¹¹ ve mobilya imalatının yoğunlukla küçük ölçekli işletmelerde gerçekleştirildiğini göstermektedir. İstanbul’da yapılan görüşmelerde, ilde gerçekleştirilen imalatın sınırlı olduğu, genellikle il dışında yapılan imalatın yukarıda sözü edilen mobilya sitelerinde yurtiçi veya yurtdışına pazarlandığı ifade edilmiştir.

Ankara, mobilya imalatında önemli bir merkez olup; İstanbul’dan sonra en fazla işyeri ve istihdam kapasitesine sahiptir. Ankara’da mobilya imalatında faaliyet gösteren mevcut firmalar, Türkiye’deki firmaların yaklaşık yüzde 18’ine karşılık gelmektedir.

⁶ Orta Anadolu Kalkınma Ajansı (2016), sayfa 13

⁷ 19 Mart 1984 tarihinde 13 kurucu ortak tarafından kurulan ve kısaca MASKO olarak adlandırılan “S.S. Masko İstanbul Mobilya ve Ahşap Eşya İmalatçıları Site İşletme Kooperatifi”, İstanbul’un sanayi ve ticaret merkezi olarak tanımlanan; İkitelli Organize Sanayi Bölgesi’nde, 778 mağazadan oluşan, bir mobilya kentidir. (www.masko.com.tr).

⁸ MODOKO, 1969 yılında zamanın Sanayi ve Ticaret Bakanlığı’nın desteği ve ortaklarının katkılarıyla İstanbul’un Anadolu yakasında kurulan Mobilyacılar Sitesidir. (www.modoko.com.tr)

⁹ MODESA, 1956 yılında Marangozlar Sitesi olarak kurulmuştur. Mobilya tasarım ve imalatı sektöründe hizmet vermektedir. (www.eyupmodesa.com)

¹⁰ Orta Anadolu Kalkınma Ajansı (2016), sayfa 13

¹¹ İstanbul Ticaret Odası (2016), sayfa 87

Bu firmalarda istihdam edilen kişi sayısı ise yaklaşık 30 bindir.¹² Tarihsel süreç içinde Ankara'da mobilya imalatı ilk olarak, Altındağ ilçesi sınırları içinde bulunan imalat sitelerinde başlamıştır. 'Siteler' olarak adlandırılan bu üretim merkezi, 1960'lı yıllarda kurulmuş olup; bugün yaklaşık 5 bin dekarlık bir arazide faaliyet göstermektedir. Sitelerde küçük ve orta ölçekli, mobilya imalatı ve satışı yapan, çok sayıda işletme bulunmaktadır. Bu işletmeler çoğunlukla, mobilya imalatı yapan emek yoğun işletmeler olup büyük ölçekli imalat yapan firma sayısı ise çok daha azdır. Altındağ'ı, Akyurt Yolu ve İvedik Organize Sanayi Bölgesi'nde yoğunlaşan organize mobilya imalat merkezleri izlemektedir.

İzmir ili, İstanbul ve Ankara'dan sonra, mobilya imalatında üçüncü sırada yer almaktadır. İzmir'de mobilya imalatının yüzde 15'i yapılırken, mobilya sektöründeki istihdam oranı yüzde 7,5'tir. İlde mobilya imalatı Karabağlar ilçesinde yoğunlaşmış olup; Kısıkköy'de bulunan mobilya sitesinde ise daha çok, ürün pazarlaması yapılmaktadır.¹³

Bu nedenlerden dolayı hızlı değerlendirme çalışmasının alan araştırması bu üç ilde gerçekleştirilmiştir. Alan araştırması Aralık 2017 ile Şubat 2018 tarihleri arasında yapılmış ve toplamda 22 derinlemesine görüşme gerçekleştirilmiştir.

1.3

Alan Araştırmasının Aşamaları ve Sınırlılıkları

Zaman ve kaynak sınırlılığı nedeniyle, bilgi sağlayıcılara ulaşmak ve görüşmeleri yapmak için kartopu yöntemi tercih edilmiştir. Kartopu yöntemine giriş noktası ise; Kalkınma Atölyesi'nin 2002 yılından itibaren insan hakları bağlamındaki savunu çalışmaları için, Türkiye'nin dört bir yanında yürüttüğü saha çalışmaları sonucunda oluşan ilişkiler ağıdır. Bu çalışmalar, çocuk işçiliğinin boyutları, mevcut durum analizleri, ürün, bölge ve sektör bazında yapılmış değerlendirmelerdir. Özetle, Kalkınma Atölyesi'nin 15 yıldır iletişim ve ilişki içerisinde olduğu işverenler, işçiler, yerel düzeydeki aktörleri içeren sosyal ilişkileri kullanılmıştır. Kalkınma Atölyesi'nin çeşitli projeler ve saha çalışmalarından tanıdığı, uzman olarak çalıştığı, iletişimde ve iş birliği içerisinde olduğu kişiler, akademisyenler ve gönüllülerin desteği ve kolaylaştırıcılığına da başvurulmuştur.

Alan görüşmelerinde, çocuk işçiliğinin durumunu anlamak için belli konular ele alınmıştır. Görüşmeler esnasında irdelenen konular mobilya imalatının emek yoğun kısımlarındaki işgücü profili, işgücünün hangi aşamalardan geçerek çırak, kalfa ve ustalık kariyerini elde ettiği ve bu aşamaların ne kadar sürdüğü, mobilya imalatındaki işletmelerin büyüklükleri ve işletmeler arasında var olan ilişki ağları, çocuk işçiliğinin nasıl ortaya çıktığı ve çocukların üretimin hangi aşamalarında çalıştığı, çalışırken kullandıkları alet

¹² Ankara Kalkınma Ajansı (2011) Siteler, Mobilya ve Ankara, sayfa 13

¹³ İzmir Ticaret Odası (2014)

ve makineler, karşı karşıya oldukları işçi sağlığı ve iş güvenliği tehlike ve riskleri ve Suriyeli ve diğer göçmen çocukların mobilya imalatına nasıl katıldıkları gibi bir dizi konu, görüşmelerin ana eksenini oluşturmuştur.

Hızlı değerlendirme araştırması üç aşamada gerçekleştirilmiştir:

- a *Masa başı çalışma:* Mobilya imalatına ilişkin bilgi, veri ve araştırmalar derlenmiştir. Bu aşamada, mobilya imalatı ve bu imalatla çocuk işçiliği hakkında son yirmi yıl içinde hazırlanmış raporlar, medya haberleri, makaleler, uzmanlık, yüksek lisans ve doktora tezleri derlenmiş ve incelenmiştir.
- b *Derinlemesine görüşmeler:* Alan araştırması sırasında mobilya imalatının farklı tarafları ile yüz yüze derinlemesine mülakatlar yapılmıştır. Bu görüşmeler, işyeri sayısı ve istihdamın en yüksek olduğu İstanbul, İzmir ve Ankara illerinde, imalatın örgütlenmiş aktörleri ve rastlantısal olarak belirlenmiş mobilya imalatçılarıyla, önceden hazırlanmış sorular (Ek 1) kullanılarak, toplam 22 adet görüşme gerçekleştirilmiştir (Tablo 2). Yapılan görüşmeler belirli bir tekrar ve doygunluğa ulaştığında, araştırmanın zaman ve bütçe kısıtları çerçevesinde saha çalışması sonlandırılmıştır.

Tablo 2. Derinlemesine görüşmelerin illere ve aktörlere göre dağılımı

Aktörler	İstanbul	Ankara	İzmir	Toplam
Mobilya imalatçısı	5	5	3	13
Esnaf ve sanatkâr odası	2	3	1	6
Kamu kurumu	1	1	1	3
Toplam	8	9	5	22

- c *Mobilya imalat alanlarında gözlem:* Alan araştırması sırasında mobilya imalatının yapıldığı atölye, işletme ve işyerleri ziyaret edilmiştir. Önceden randevu almadan, atölye ve işletme sahiplerinden izin alınarak, denetim amacı ve yaklaşımı olmadan; üretim ve işçilik süreçleri, çocukların çalışma koşulları yerinde gözlemlenmiştir. İzin veren atölye ve işletmelerde, kişilerin gizliliğine dikkat edilerek, üretim birimlerinde fotoğraflar çekilmiştir.¹⁴

¹⁴ Özellikle çocukların yüzleri veya ayırt edici detaylarına odaklanılmadan çekim yapılmış olup, Kalkınma Atölyesi'nin kurumsal arşivi içerisinde gizlilik prensibine uygun bir şekilde muhafaza edilmektedir.

Hızlı değerlendirme çalışmasının ve alan araştırmasının başlıca sınırlılıkları şunlardır:

- a Mobilya sektörü ve mobilya imalatına ilişkin araştırmaların ve bu kapsamda yayımlanan raporların çoğu, sektörün üretim, makineleşme, ihracat, rekabet gücü, kapasite kullanımı ve pazarlama gibi konularına odaklandığından, bu çalışmalarda çocuk işçiliği dahil işçi profili, işçi sağlığı ve iş güvenliği gibi işgücü süreçleri üzerine yeterince veri, bilgi ve analiz bulunmamaktadır.
- b İl düzeyinde hazırlanan raporlar da benzer şekilde, işgücüne yönelik sınırlı veri ve bilgi içermektedir.
- c Sektördeki yaygın kayıtdışılık nedeniyle, alan araştırması esnasında görüşme yapılan işletme sahipleri, kurum yönetici ve temsilcileri, zaman zaman çekingen davranarak bilgi paylaşmak istememişlerdir. Yerel düzeyde ise kamu kurumları tarafından hem veri hem de bilgi paylaşımı, çok sınırlı düzeyde gerçekleşmiştir.
- d Bu araştırmanın temel sınırlılıklarından biri, sunulan verilerin temsili olmaması ve sadece araştırma yapılan kitle için açıklayıcı oluşudur. Hızlı değerlendirme tekniği de bu sınırlılığı kabul ederek gerçekliğin veya durumun anlaşılmasını sağlamayı amaçlamaktadır.

Veri toplama ve bulgu sunma sırasında, UNICEF'in etik kurallarına¹⁵ uyulmuştur. Araştırma sürecinde yer alan kişiler, kurumlar, Kalkınma Atölyesi çalışanları ve bağımsız danışmanlar arasında bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

15 UNICEF (2015)

Bölüm 2

Mobilya İmalatında

Çocuk İşçiliğinin

Güncel Durumu:

Hızlı Değerlendirme

Çalışması Bulguları

Türkiye’de mobilya imalatının belirli kısımları artisan üretim biçimleri ile yapılmakta olup, aynı zamanda bu aşama daha çok emek yoğun ve kayıtdışı olarak gerçekleşmektedir. Geçmişten bu yana devam eden enformel çıraklık, kalfalık ve ustalık süreci ile uzun yıllar işbaşı eğitim ile kazanılan mobilya üretim becerisi, çocuk işçiliğinin yaşanmasını zorunlu hale getirmektedir. Mobilya imalatında çocuk işçiliğinin güncel durumunu ortaya koymak için yapılan hızlı değerlendirme araştırmasının bulgularının sunulduğu raporun bu bölümünde, öncelikle mobilya imalatında firma ve işgücü yapısına odaklanılmakta, takiben çocuk işçiliğine ilişkin bulgulara yer verilmektedir.

2.1

Türkiye’de Mobilya İmalatı*: İşletme ve İşgücü Yapısı

Türkiye’de mobilya, en eski imalat alanlarından biridir. Mobilya, günlük hayat içinde yaygın bir kullanım alanına sahiptir: ev içi yaşam alanlarının yanı sıra, işyerlerinde ofis mobilyaları ve oteller, alışveriş merkezleri, okullar, sinemalar ve benzeri yerlerde de yaygın olarak kullanılmaktadır. Mobilya sektöründe, ana ve yan sanayi ile birlikte, konutlar ve konut dışı binalarda kullanılan her türlü mobilyanın imalatı gerçekleştirilmekte olup; ağaç ve ağaç ürünleri ile metallerden ve plastikten mobilya imalatı yapılmaktadır.¹

Türkiye’de mobilya imalatı 1990’lı yılların başından itibaren makineleşmeye, seri üretime ve organize hale gelmeye başlamıştır.² Yerel ve ihtiyaca yönelik imalattan, ulusal ve uluslararası pazarların taleplerine yönelik imalata geçilmiştir. Ayrıca, el emeği yoğun imalattan, teknoloji destekli seri imalata doğru ilerleme söz konusudur. Bu gelişmeler çerçevesinde Türkiye mobilya sektöründe üç grup işletme yapısı öne çıkmaktadır.

* Bu araştırmada mobilya imalatı kapsamında, Avrupa Topluluğunda Ekonomik Faaliyetlerin İstatistiki Sınıflaması’nda (NACE) yer alan işyerlerinin faaliyet alanlarını gösteren kodlama sistemine göre taş, beton ve seramik dışında herhangi bir maddeden yapılan mobilya ve ilgili ürünlerin 31 koduyla belirtilen mobilya imalatının çeşitli seviyeleri dikkate alınmıştır.

31 Mobilya imalatı
31.0 Mobilya imalatı
31.01 Büro ve mağaza mobilya imalatı
31.02 Mutfak mobilyaları imalatı
31.03 Yatak imalatı
31.04 Diğer mobilya imalatı

¹ İstanbul Sanayi Odası (2015)

² İstanbul Sanayi Odası Mobilya Dergisi (02.10.2015) “Mobilya İmalat Sanayinde Temel Rekabet Unsurları ve Gelişmeler”

- a El emeği ve sanatkâr ağırlıklı olan ve geleneksel üretim yapan küçük ölçekli atölyeler; bu atölyeler küçük sanayi sitelerine kurulduğu gibi, kent içine dağılmış halde de bulunmaktadır.
- b Otomasyon ve teknoloji katkısı ile seri üretim yapan büyük ölçekli ve markalaşmış işletmeler; bu işletmeler genellikle organize sanayi bölgelerinde bulunmaktadır.
- c Üretim yapmayan yerli ve yabancı mobilya gruplarının ve markaların, büyük ölçekli mobilya marketleri.³

Müstakil Sanayiciler ve İşadamları Derneği (MÜSİAD) Dayanıklı Tüketim Malları Sektör Kurulu Başkanı Ercan Ata 'Mobilyada 4. Sanayi Devrimi' ana temalı Türkiye istişare toplantısında mobilya sektörünü dair şu bilgileri paylaşmıştır; "... çoğunluğu KOBİ olan 36 bin tesisle Türkiye'nin istihdamının önemli bir yüzdesini sağlamaktadır. 1993 yılında 25 ve üzeri işçi çalıştıran sadece 76 firma var iken bugün yaklaşık bin firmamız 30'un üzerinde işçi çalıştırmakta ve tüm sektörün istihdamı, kayıtlı 165 bin kişidir."⁴

“İstanbul Mobilya Sitesi'nde bir firma sahibi

İstanbul'da mobilya imalatı Dudullu, Kağıthane, Çağlayan, Arnavutköy, Okmeydanı ve Bayrampaşa'da yoğunlaşmaktadır. MASKO oluşurken Taksim Kumbarcı Yokuşu, Gaziomanpaşa, Hasköy, Kağıthane ve Sefaköy'deki imalatçılar buraya geldi. Biz işletmemizi 1984'te kurduk.

Burada ürün pazarlayan 516 dükkân var. 510 dükkân mobilya ile ilgili. Yarısı fabrikasyon yarısı el işçiliği mobilyası. Buradaki işletmelerin yalnızca 30-40'ı üretimini bu sitede yapar. Genellikle fason olarak ürettirirler. Bir kısmı da İstanbul dışından ürün alır.

Eski ustalar Ermeni ve Yahudi'ydi. Hâlâ MASKO'da Ermeniler var. Çok azaldı. Atölyeler de azalmaya başladı. Sermaye bu işe girdikçe organize mobilya üretimi artıyor. Devlet sermayeye de destek veriyor. Bu nedenle atölyeler daha çok artisan mobilya üretimine yöneliyor. Bir dönem işçi açığını Romenler karşılıyordu. Bulgarlar vardı. Şimdi ise Suriyeliler boşluğu doldurmaya başladılar. Suriyeliler genellikle aile üyeleriyle birlikte çalışıyorlar.

Çıraklık konusunda büyük sıkıntı var. İşin tehlikeli olması, toz ve kimyasal bulunması, sigortanın olmaması en büyük engel. Bu nedenle fabrikasyon çok yaygınlaşıyor. Yarı yarıya diyebiliriz.

27 Şubat 2017 tarihinde Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından 26/12/2012 tarihli ve 28509 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan *İş Sağlığı ve Güvenliğine İlişkin İşyeri Tehlike Sınıfları Tebliği*'nin ekinde yer alan değişiklik yapılmasına dair tebliğde yer alan

³ A.g.y.

⁴ İHA (08.04.2018) "Mobilya'da 4. Sanayi Devrimi Toplantısı"

işyeri tehlike sınıfları listesinde, mobilya imalatında aşağıda yer verilen NACE⁵ altılı tanımları ve tehlike sınıfları ortaya konulmuştur (Tablo 3).⁶

Tablo 3. NACE koduna göre mobilya imalatı sınıflandırması

NACE Rev.2 Atılı kod	NACE Rec.2 Atılı tanım	Tehlike sınıfı
31	Mobilya imalatı	
31.0	Mobilya imalatı	
31.01	Büro ve mağaza mobilyaları imalatı	
31.01.01	Büro, okul, ibadethane, otel, lokanta, sinema, tiyatro vb. kapalı alanlar için mobilya imalatı (taş, beton, seramikten olanlar hariç) (vestiyer, dosya dolapları, mihraplar, minberler, kürsüler, öğrenci sıraları, büro tipi sandalye ve koltuklar, vb.)	Tehlike
31.01.02	Laboratuvarlar ve teknik bürolar için tezgahların ve mobilyaların imalatı (mikroskop masaları, laboratuvar masaları (vitrinli, gaz memeli, musluk tertibatlı, vb. olsun olmasın), çeker ocaklar, teçhizatsız çizim masaları, vb.)	Tehlike
31.01.03	Mağazalar için tezgah, banko, vitrin, raf, çekmeceli dolap vb. özel mobilya imalatı (laboratuvarlar ve teknik bürolar için olanlar hariç)	Tehlike
31.01.04	Büro mobilyalarının iskeletlerinin imalatı	Tehlike
31.02	Mutfak mobilyalarının imalatı	
31.02.01	Mutfak mobilyalarının imalatı	Tehlike
31.03	Yatak imalatı	
31.03.01	Yatak imalatı (yatak destekleri, kauçuk şişme yatak ve su yatağı hariç)	Tehlike
31.03.02	Yatak desteklerinin imalatı (yaylı veya çelik tel ağılı ahşap veya metal iskeletler, ahşap latalı döşenmiş somya bazaları, somya, karyola, vb.)	Tehlike
31.09	Diğer mobilyaların imalatı	

⁵ NACE Kodları; mükelleflerin ekonomik olarak sınıflandırılmasında Maliye Bakanlığı, istatistik çalışmalarında TÜİK, sigortalılık prim miktarlarının belirlenmesinde SGK ve kredi ve destekleme verilirken KOSGEB tarafından kullanılmaktadır. Bunun yanında TOBB tarafından da meslek komitelerinin iç işleyişini düzenlemek için kullanılmaktadır. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Esnaf ve Sanat-kârlar Genel Müdürlüğü Ahiname Dergisi (Temmuz-Eylül 2017) Sayı:1 sayfa 65

⁶ Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (27.02.2017) İş Sağlığı ve Güvenliğine İlişkin İşyeri Tehlike Sınıfları Tebliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ

31.09.01	Mobilyaların boyanması, verniklenmesi, cilalanması vb. tamamlayıcı işlerin yapılması	Çok tehlikeli
31.09.02	Sandalyelerin, koltukların vb. döşenmesi gibi tamamlayıcı işlerin yapılması (büro ve ev mobilyalarının yeniden kaplanması hariç)	Tehlikeli
31.09.03	Dikiş makinesi, TV, bilgisayar, vb. için dolap, sehpa, vb. mobilyaların imalatı	Tehlikeli
31.09.04	Yatak odası, yemek odası, banyo dolabı, genç ve çocuk odası takımı, gardırop, vestiyer, vb. imalatı (gömme dolap, masa, zigon, vb. dahil)	Tehlikeli
31.09.05	Sandalye, koltuk, kanepeler, çekyat, divan, vb. iskeletlerinin imalatı (iskeletçiler) (plastik olanlar ile bürolarda kullanılanlar hariç)	Tehlikeli
31.09.06	Park ve bahçelerde kullanılan bank, masa, tabure, sandalye, koltuk, vb. mobilyaların imalatı (plastik olanlar hariç)	Tehlikeli
31.09.07	Sandalye, koltuk, kanepeler, oturma takımı, çekyat, divan, markiz, vb. imalatı (plastik olanlar ile bürolarda ve park ve bahçelerde kullanılanlar hariç)	Tehlikeli
31.09.08	Plastikten bank, masa, tabure, sandalye vb. mobilyaların imalatı	Tehlikeli

Bu tebliğe göre tehlikeli sınıfta yer alan mobilya imalatında özel önlemlerin alınması ve istihdam edilecek olanların, tehlikeli işyeri sınıfına uygun çalışma ortamının hazırlanması gerekmektedir. Bu işyerlerinde 18 yaş altı çocukların istihdam edilmesi yasaktır. Ayrıca *Ağır ve Tehlikeli İşler Yönetmeliği*'nin *Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik Eki*'nde belirtilenler dışındaki işlerde genç işçilerin (15 yaşını tamamlamış, 18 yaşından gün almamış) çalıştırılmasında yasaklanmıştır. Yönetmelikte yer alan genç işçi çalıştırılabilecek işler arasında mobilya imalatı zaten bulunmamaktadır.⁷

Mobilya imalatında 2017 yılı itibarıyla kayıtlı 22 bin işyeri bulunmaktadır. Son beş yılda işyeri sayısı yaklaşık 1700 adet artmıştır (Tablo 4).

⁷ 18 Yaş Altı Çocuk ve Genç İşçilerin Çalıştırılması Esasları (22.07.2015)

Tablo 4. Mobilya imalatında kayıtlı işçi sayısı (2013-2017) ⁸

İşkolu kodu	İşkolu	İşçi Sayısı				
		2013	2014	2015	2016	2017
3101	Büro ve mağaza mobilyaları imalatı	6.812	7.133	7.434	7.640	8.067
3102	Mutfak mobilyalarının imalatı	2.592	2.607	2.671	2.658	2.765
3103	Yatak imalatı	350	385	407	50	482
3109	Diğer mobilyaların imalatı	10.854	10.899	11.123	10.812	11.011
	Toplam	20.608	21.024	21.635	21.560	22.325

Mobilya işkolunda 2017 yılında kayıtlı işçi sayısı 172 bin'dir. Yıllara göre bakıldığında istihdam edilen işçi sayısı pek değişmemektedir (Tablo 4). Büro ve mağaza mobilya imalatı ile diğer mobilya imalatında istihdam edilen işçilerin oranı yüzde 85'tir (Tablo 5).

Tablo 5. Mobilya imalatında kayıtlı işçi sayısı (2013-2017) ⁹

İşkolu kodu	İşkolu	İşçi Sayısı				
		2013	2014	2015	2016	2017
3101	Büro ve mağaza mobilyaları imalatı	62217	66632	67671	66671	68672
3102	Mutfak mobilyalarının imalatı	1344	14036	14098	13262	13673
3103	Yatak imalatı	6798	7053	7350	7364	7752
3109	Diğer mobilyaların imalatı	79867	84708	83835	80115	82602
	Toplam	162126	172954	172954	167333	172699

Mobilya imalatı yapan kayıtlı işyerlerinde çalıştırılan işçi sayısına bakıldığında, yalnızca bir işçinin çalıştığı toplam 7 bin 228 işyeri bulunmaktadır. Bu işçiler bütün kayıtlı işçilerin yüzde 4,2'sini oluşturmaktadır. 9 ve daha az işçi çalıştıran mobilya imalatı işyerlerindeki toplam işçi sayısı, kayıtlı toplam işçi sayısının yaklaşık yüzde 30'una karşılık gelmektedir. 10-49 arasında işçi çalıştıran işyerlerindeki toplam işçi sayısının oranı ise yüzde 31'dir. Bu veriler, mobilya üretimi yapılan işletmelerin, genellikle küçük ve orta ölçekli, el emeğinin

⁸ Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından Kalkınma Atölyesi'nin talebi üzerine 5 Şubat 2018 tarihinde iletilen verilerden derlenmiştir.

⁹ 5 Şubat 2018 tarihinde iletilen verilerden derlenmiştir.

yoğun olduğu işletmeler olduğu anlamına gelmektedir (Tablo 6). 2014 yılı SGK verilerine göre 1-3 işçi çalıştıran işletme sayısı 12 bin 832, 4-9 işçi çalıştıran işletme sayısı 4 bin 897, 10 ve daha üstü işçi çalıştıran işletme sayısı ise 3.138'dir. Sektörde 500'den fazla çalışana sahip 12 adet işletme bulunmaktadır.¹⁰

Tablo 6. Mobilya üretim işyerlerinde çalışan kişi sayısına göre toplam kayıtlı işçi sayısı ve dağılımı (2017)¹¹

Çalışan kişi sayısı	Kayıtlı sigortalı toplam işçi sayısı	İşçi sayısının dağılımı (%)
1 kişi	7.228	4,2
2-3 kişi	16.461	9,5
4-6 kişi	17.283	10,0
7-9 kişi	10.550	6,1
10-19 kişi	21.223	12,3
20-29 kişi	13.461	7,8
30-49 kişi	19.395	11,2
50-99 kişi	20.041	11,6
100-499 kişi	34.278	19,8
500+ kişi	12.779	7,4
TOPLAM	172.699	100,0

Mobilya sektöründe kayıtlı işletmelerin bile küçük ölçekli olduğunu gösteren bu bulgu, çok önemlidir. Zira kayıtdışı işletmelerin de daha küçük ölçekli olduğunu tahmin etmek güç değildir. Bunun yanı sıra mobilya imalatında, hem istihdam hem de imalat aşamasında kayıt dışılığın oldukça yüksek olduğu, çeşitli rapor ve medya haberlerinde yer almaktadır.¹² Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği'nin (TOBB) 2012 Türkiye Mobilya Ürünleri Meclisi Sektör Raporu'nda sektördeki kayıt dışılık konusunda aşağıdaki saptamaya yer verilmiştir.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) rakamlarına göre, sektördeki kayıtdışılık oranının yüzde 50 – 60 civarında olduğu tahmin edilmekte olup; bu oran en önemli sorunlardan birisi olarak görülmektedir. Sektörde, çoğu küçük atölyelerden oluşan 65 bin civarında

¹⁰ Aşarkaya (2015)

¹¹ 5 Şubat 2018 tarihinde iletilen verilerden derlenmiştir.

¹² Ada Tavır (06.06.2016) "Mobilya Sektöründe Kayıtdışılık Büyük Sorun" Hürriyet (15.07.2015) "Mobilya Sektörü Kayıt Dışından Rahatsız" HaberTürk (17.05.2017) "İnegöl'de mobilyacılar yüksek ücrete rağmen işçi bulamıyorlar"

mobilya imalat ve satış noktası olduğu tahmin edilmekte, mal girdi ve çıktıları, istihdam verileri ve sigorta primleri net olarak kayıt edilmemekte ve piyasa denetlemesinde problemler yaşandığı düşünülmektedir.¹³

Çocuk işçiliği yoğunlukla, kayıt dışı küçük ölçekli işletmelerde ortaya çıkmaktadır. SGK verileri kayıtlı formal sektöre ilişkin bilgi vermektedir. Ne var ki sektörü besleyen yaygın bir kayıtdışı üretimin mevcudiyeti de bilinmekte ve kabul edilmektedir. Bu işletmelerde üretim, emek yoğun, küçük ölçekli ve geleneksel usta-çırak ilişkisi içinde gerçekleşmektedir. Bu durum, çocukların bu sektöre meslek öğrenmek ve aile gelirine katkı yapmak için erken yaşlarda mobilya üretimine dahil olmalarına neden olmaktadır. Sektörün bu açıdan devamlılığı çocuk işçi arzının sürekli oluşuna bağlıdır. Raporun bundan sonraki bölümü hızlı değerlendirme sonucu elde edilen bulgular ışığında, mobilya imalatında çocuk işçiliğinin genel durumunu tartışmaktadır.

2.2

Mobilya İmalatında Çocuk İşçiliğinin Güncel Durumu

Hızlı değerlendirme araştırması, çocukların mobilya imalatında çalışmaya çırak olarak başladıklarını ve geleneksel üretim yöntemleri içinde biçimlenen işbaşı eğitimi yoluyla, kalfalık ve ustalık aşamalarına geçtiklerini göstermektedir. Son yıllarda imalatı yaşanan çırak işgücü arzındaki kısıtlılığın, çocuk işçi açığının daha çok Suriyeli göçmen çocuklarla karşılandığı görülmektedir.¹⁴ Mobilya imalatı çocukların çalışması için tehlikeli bir iştir ve çocuklar bu işi yaparken kimyasal tehlikelerden kaza ve yaralanma gibi tehlikelere kadar bir dizi tehlikeye açık hale gelmektedirler.

2.2.1 İşçi Bulma ve İşgücüne Erişim Stratejileri

Mobilya imalatında emek yoğun ve geleneksel üretim yöntemlerinin dayandığı meslek öğrenme ve ustalaşma süreçleri çocuk işçiliğini imalatın bir parçası haline getirmektedir. Küçük ölçekli ve emek yoğun mobilya imalatı genellikle çırak, kalfa ve usta kişiler tarafından gerçekleştirilmektedir.

Enformel çıraklık -yani herhangi bir mesleki eğitim kurumuna bağlı olmadan, geleneksel olarak çıraklık- genellikle çocuklar 12-13 yaşlarında iken başlamaktadır. Çalışmaya yeni başlayan çocuklar meslekteki ilk yıllarını daha çok getir götür işleriyle uğraşarak

¹³ TOBB (2013)

¹⁴ Milliyet Haber (03.08.2017) "Suriyeli Hajhasan Bambudan Bahçe Mobilyası Üretiyor"
Gönültaş, H. (29.05.2017) "Suriye'nin Kayıp Çocukları-1: Veri Bile Yok ki Çözüm Olsun", Gazete Duvar

ve mobilya imalatında kullanılan aletleri ve malzemeleri tanımakla geçirmektedir. Takiben işin niteliğine göre basit olarak nitelendirilen işleri yapmakta, daha sonra imalat veya montaj işine yönlendirilmektedirler. Çıraklıktan sonra kalfalık gelmektedir. Kalfanın temel görevi işleri organize etmektir. Kalfalık sonrasındaki ustalık aşaması daha çok “kendi atölyene sahip olmakla” özdeşleştirilmektedir. Bir usta, 15-20 kişilik bir atölyenin yönetimini yapabilecek yeti ve mesleki beceriye sahip olduğunda, kendi işyerini açmaktadır. Bu, çıraklıktan ustalığa genellikle 10-12 yıllık bir süreçte geçilebildiği anlamına gelmektedir. Türkiye’de zorunlu eğitimin önce sekiz yıla, sonra da 12 yıla çıkarılmasıyla, imalatın resmi çıraklık konusunda bir dönüşüme ihtiyacı olduğu açıkça görülmektedir.

Mobilya ustası Rıdvan

Ben 13 yaşında bu işe başladım. Köyde sebzecilik yapıyordum. Babam ektiğini alamadı. Zor durumda kaldık. Babamın bacanağı mobilyacıydı. Önce beni onun yanına verdi. Sonra iki kardeşim daha geldi. Ustaya ‘eti senin kemiği benim’ diyerek teslim etti. 1978 yılına kadar çıraklık, daha sonra da kalfalık yaptım. Elimiz para gördü. Usta olunca parça başı çalışmaya başladım. Para biriktirdim ve askerden gelince kendi işyerimi açtım. Zaman zaman 35 işçi çalıştırdığım oldu. Şu an üç imalathanem, bir satış yerim var.

Mobilya üretiminde işten haberdar olma ve işe ulaşma, genellikle mobilya imalatının gerçekleştiği sitelerde, işçi arayan atölyelerin, site içindeki çeşitli yerlere (elektrik direkleri, lokantalar, işyeri duvarları vs.) astıkları ilanlar veya daha önce bir şekilde iş bulmuş yakınlarla veya arkadaşlara haber verme veya onlardan haber alma şeklinde olmaktadır. Çocuklar da aynı yöntemle mobilya imalatı sürecine dahil olmaktadır.

Mobilya ustaları “eskisi gibi çırak veya kalfa bulamadıklarını; özellikle zorunlu eğitimin önce 8 yıla, daha sonra 12 yıla çıkarılması dolayısıyla çocuk işçi bulmanın zorlaştığını” ifade etmektedir. Ayrıca, imalatta toz, gürültü, ağır kaldırma, kimyasalların etkileri gibi zor çalışma koşulları ve ortamı nedeniyle, ailelerin çocuklarını mobilya imalatına çırak olarak vermek istemedikleri, özellikle de imalatta ağır yük kaldırma olması durumunda çocuklarını başka işlere (örneğin tekstil ve ayakkabı imalatı gibi) yönlendirdikleri dile getirilmiştir. Bu nedenle de, imalatla eskiye oranla çocuk işçi bulmakta zorlanıldığı, çocuk emek arzında kıtlılık ortaya çıktığı ifade edilmektedir.

Mobilya imalatında çalışan çocukların genellikle alt gelir grubundaki ailelerden geldiği ve çoğunun eğitimlerini yarıda bıraktığı ifade edilmiştir. Ayrıca, son zamanlarda Türkiye’li çocukların ve gençlerin yerini Suriyeli çocuk ve gençlerin almaya başladığı, özellikle Ankara’da Altındağ-Önder Mahallesi’nde yaşayan Suriyeli çocukların mobilya imalatının yoğunlaştığı Siteler’de taşıma, getir-götür işleri yaparak çalıştıkları belirtilmektedir.

2.2.2 Çalışma Koşulları: Çalışma Saatleri ve Ücretler

Çocukların mobilya imalatında günde ortalama olarak 10-11 saat çalışmaktadır. İş sabah 8'de başlamakta, akşam 6-7'de bitmektedir. Bir saat öğle arasının yanı sıra, biri sabah olmak üzere günde iki kez, 20-30 dakikalık mola verildiği ifade edilmiştir. Haftada 5,5 veya 6 gün çalışılmaktadır.

Mobilya üretiminde ücretler çıraklık, kalfalık ve ustalık için değişmekte ve genellikle haftalık olarak ödenmektedir. İşe yeni başlamış ve çırak olarak nitelendirilen çocuklara 300-320 TL/haftalık ödeme yapılmaktadır. Suriyeli çocuklar için ödeme haftalık 250 TL olmaktadır. Kalfalara 700-750 TL, ustalara ise haftada 1000-1200 TL ücret ödendiği belirtilmiştir. Kalfaların bazı mobilya atölyelerinde masa, takım ve sandalye başı gibi, parça başı ücret aldığı da ifade edilmiştir. Çalışanların çok büyük kısmının herhangi bir sosyal güvenlik kaydının olmadığı dile getirilmiştir.¹⁵

2.2.3 İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Tehlike ve Riskleri

Önceki bölümlerde açıklandığı ve sıkça vurgulandığı üzere, mobilya imalatı "tehlikeli iş" olarak sınıflandırılmaktadır. Yapılan görüşmeler de, bu imalat biçiminde tehlike ve risklerin oldukça yüksek olduğunu doğrular bulgular içermektedir. Bir görüşmeci *"kesme taşı ve hızardan dolayı, bu imalatla çalışan her 10 kişiden altısının parmaklarında bir şekilde kesik olduğunu"* ifade etmiştir. Ayrıca ağır taşıma, toz, gürültü ve kimyasallar diğer başlıca riskler olarak belirtilmiştir. Bu riskler nedeniyle birçok ailenin çocuklarını bu işe vermek istemeyip, başka işlere yönlendirdikleri ifade edilmiştir. Bu nedenle ailelerin çocukları için mobilya üretimi mesleğini tercih etmedikleri, hatta şu anda usta veya imalathane sahibi olanların da kendi çocuklarının bu işi yapmasını istemedikleri, kendi çocuklarını başka mesleklere yönlendirdikleri bütün tarafların ortak beyanıdır.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından 2005 yılında gerçekleştirilen **Ağaç İşleri Sektöründe Çalışan Çocuklara Yönelik Araştırma** raporunda çalışan çocukların karşılaştıkları tehlikeler Tablo 7'de gösterilmiştir.

¹⁵ Uluslararası İşçi Dayanışması Derneği (07.01.2015) "Gebze'nin Çocuk İşçileri"

Tablo 7. Ağaç işlerinde çalışan çocukların karşılaştığı tehlikeler¹⁶

Atölye	İşlemler	Tehlikeler
Kereste atölyesi	Nakliye Biçme Kurutma Depolama	Düşme, gürültü, toz, çarpma, malzeme fırlaması, ortam sıcaklığı, yangın, elektrik, eğitim yetersizliği.
Mobilya atölyesi	Düzeltilme İnceltme Oyma Diş açma Zımparalama Tornalama Delme	El-parmak sıkışması, kesilmesi, yaralanma, toz, gürültü, yangın, ortam sıcaklığı, eğitim yetersizliği.
Polyester atölyesi	Zımparalama Boyama Vernikleme	Kimyasal madde buhar ve partiküllerinin solunması, gürültü, yangın, elektrik, kompresörün patlaması, bina ve yerleşim düzeni, eğitim yetersizliği.
Döşeme atölyesi	Koltuk, kanepeler, sandalye döşeme Sünger kesme Zımparalama Çakma Dikme	Gürültü toz, elektrik, ağır yük kaldırma, kimyasal madde buharı ve partiküllerinin solunması, ortam sıcaklığı, aydınlatma yetersizliği, eğitim yetersizliği.

Mobilya imalatında çalışan çocukların yaşadıkları iş kazaları, yaralanmalar ve ölümler yazılı, basılı ve yeni medyada da dönem dönem yer almaktadır.

¹⁶ Osan, F. (2009)

16 yaşındaki Ömer, 1 Mayıs'ta çalışırken hayatını kaybetti!

f Paylař

Twitter Paylař

Ođlunun hayatını kaybettiğini öğrenip olay yerinde gelen yakınları, sinir krizleri geçirdi

02 Mayıs 2017 10:35

Beğen 34 Payla

Twitter

in Paylařın

G+

Adana'da mobilya atölyesinde çalışan 16 yaşındaki ocuk işçi **Ömer Faruk Sever** 1 Mayıs günü çalışırken asansörde sıkışarak hayatını kaybetti.

Dođan Haber Ajansı'nın (DHA) haberine göre; Merkez Seyhan ilçesinin Onur mahallesinde oturan Ömer Faruk Sever, aile bütçesine katkı için 45001 sokakta bulunan mobilya atölyesinde çalışmaya başladı. Akşam saatlerinde Ömer Faruk Sever,

Kaynak: <http://t24.com.tr/haber/16-yasindaki-omer-1-mayista-calisirken-hayatini-kaybetti,402264> (Erişim tarihi 17 Temmuz 2018)

2.2.4 Göçmen Emeği ve Suriyeli Çocuklar

Mobilya imalatının tehlikeli bir iş olması, Türkiye eğitim sisteminin 1997 ve 2012 yıllarında geçirdiği yapısal değişikliklerle zorunlu eğitim süresinin uzatılması, işgücü maliyetlerinin artması ve vergi yüklerinin fazlalığı nedeniyle işgücü arz açığı,¹⁷ bazı işlerde kayıt dışı bir şekilde yabancı göçmen işçiler ile kapatılmaya çalışılmaktadır. Bu noktada göçmen işçilerin mevcudiyeti Türkiye işgücü piyasasının mevcut yapısal sorunlarını derinleştirmektedir. Türkiyeli işçiler açısından var olan kayıtdışılık, uzun çalışma saatleri, düşük ücretler, sosyal hakların yerine getirilmemesi gibi sorunlar bulunmakta ve bu uygulamalar Türkiye işgücü piyasasında yaygınlaşmaktadır. Göçmenler farklı sektörlerde ve işlerde olsalar bile, enformel ekonomiye entegre olmaktadır. Göçmenlerin enformel kanallar üzerinde işgücü piyasasına eklenmesi genel olarak işgücü piyasasında güvencesiz, kötü çalışma koşullarında ve düşük ücretlerle çalışmalarına neden olmaktadır. Özellikle örgütlenmemiş (sendikalaşmamış) ve göçmen işçiler için tüm dünyada yaygın olarak görülen, genellikle '3D işler' olarak kısaltılan kirli (dirty), tehlikeli (dangerous) ve nitelik gerektirmeyen (demeaning) yerli işgücünün yerine getirmekten kaçındığı işlerde çalışmaktadırlar. 2011 yılında Suriye vatandaşlarının Türkiye'ye sığınmaları ile başlayan süreçte, Suriyelilerin önemli bir kısmı geçici sığınmacı olarak Türkiye'de yaşamaya başlamıştır. Türkiye göç sisteminde ciddi değişiklik yaparak Suriyeli göçünü yönetmeye çalışmaktadır. Bu çabalardan biri, özellikle göçmenlerin ekonomik hayata katılımlarını sağlayan çalışma izinlerinin verilmesidir. Ne var ki izinler; belli sektörler, iş kolları, beceri ve yetkinlikler ile sınırlı kotalar ve görevler için verilmiştir. Tüm bu düzenleme çabalarına rağmen, Suriyelileri odak alan birçok araştırma, Suriyelilerin Türkiye işgücü piyasasına enformel işgücü olarak katıldığına işaret etmektedir (Akdeniz 2014, Del Carpio, X. V. ve Wagner, M. C., 2015; Kalkınma Atölyesi, 2016a, 2016b; Hayata Destek, 2016; Kaygısız, 2017; Şahankaya Adar, 2018, Lordoğlu ve Aslan, 2018).

Suriyeli göçünün Türkiye'de zaten var olan çocuk işçiliği sorununu daha kronik hale getirdiği ve Suriyeli ailelerde çocuk işçiliğinin yaygın olduğuna ilişkin vurgu, çeşitli araştırmaların bulguları arasındadır. Çocuk emeği ailelerin geçim stratejilerinde önemli bir yer tutmaktadır. Suriyeli ailelerde çocuklar da dâhil, birçok hanehalkı üyesinin çalışarak günlük kazancın maksimize edilmeye çalışılmasının temel nedeni, bir veya iki kişinin geliri ile özellikle kalabalık veya ebeveynlerden birinin olmadığı, hasta veya engelli olduğu hanenin geçiminin sağlanmasının mümkün olmamasıdır. Nitekim alan çalışması sırasında Suriyeli çocukların da üretim sürecine dahil olduğu gözlemlenmiş ve görüşmeciler tarafından sık sık dile getirilmiştir. İzmir'deki mobilya imalathanelerinin yüzde 60'ında Suriyeli göçmen işçilerin çalıştığı ve bunların bir kısmının çocuk olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca sektör, sadece Suriyeli göçmenlerin değil; Afganistan ve Orta Asya ülkelerinden gelen göçmen işçilerin çalıştığı bir yer haline gelmiştir. Bu durum sektörde kayıt dışılığın olağan bir durum ve genel pratik olduğunun ve insana yakışır çalışma, iş

¹⁷ HaberTürk (17.05.2017) "İnegöl'de mobilyacılar yüksek ücrete rağmen işçi bulamıyorlar"

koşulları, çocuk işçiliği ile mücadele açısından mevzuatta bulunan denetimlerin yetersiz kaldığının da kanıtıdır.

Masa-sandalye ustası, işletme sahibi Mustafa Usta

1972 yılında çocukken bu işe çırak olarak başladım. Masa ve sandalye üretiyoruz. Çocuklarım hem okuyor hem de boş zamanlarında buraya geliyor. Çocuklar işe, çırak olarak getir-götür işleriyle başlıyor. Çocukları usta olarak yetiştiremiyoruz. 2000-2005 yıllarında çıraklık sistemi bozuldu. Buradaki (İzmir) çocukların yüzde 80'i Suriyeli. Bizde bir Suriyeli, 13 yaşında bir çocuk var. Türkiye'de çocuklar bu işleri tercih etmiyor. Ailelerin tercihi önemli. Çocuklarının koltukçu, mobilyacı, sandalyeci olmasını istemiyorlar. Buradaki işyerlerinin çoğu kayıtsız. Her şeyi kayda alırsak para kazanamayız. İş sağlığı ve güvenliği kurallarına uyulmuyor ve uymamız da çok zor. Sosyal güvenlik imkanı da hemen hemen yok. İşyeri sahipleri Bağ-Kur primlerini ödeyemiyor.

Suriyelilerden memnun değiliz. Ancak mecburuz. Çünkü çalıştıracak kimseyi bulamıyoruz. Onların bu işlerden bir beklentileri yok. Tamamen para kazanmaya odaklılar. Haklılar da. 5 TL fazla veren birine hemen kaçıyorlar. Biz onlara işi öğretiyoruz, bir gün bakıyoruz gitmişler.

2.3

Kurumsal Yapılar

Mobilya imalatında çocuk işçiliği ile mücadelenin önemli eksenlerinden biri, çocukların mesleği alaylı değil, okullu olarak öğrenmelerinin sağlanması ve tabii buna ek olarak sektördeki kayıtdışı oranlarının engellenmesidir. Bu amaçla bu bölümde mobilya eğitimi veren eğitim kurumları ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın mobilya üretiminde çocuk işçiliği ile mücadele için gerçekleştirdiği bir proje ele alınmıştır.

2.3.1 Mesleki Eğitim Kurumları ve Çıraklık

Türkiye'de mobilya imalatında örgün eğitim; (a) mesleki eğitim merkezlerinde çıraklık, kalfalık, ustalık eğitimi, (b) mesleki ve teknik liselerde mesleki eğitim gibi iki kanaldan gerçekleştirilmektedir. Bunlara ek olarak, meslek yüksek okulları düzeyinde de eğitim söz konusudur.

Mesleki eğitim merkezlerinde mobilya imalatı kapsamında öğrenciler, haftada bir gün eğitime katılmakta, geri kalan günlerde ise işletmelerde çalışmaktadırlar. Bu merkezlerde mesleki (çıraklık, kalfalık) eğitim görebilmek için asgari kriter orta okul

diplomasına sahip olmaktır. Suriyeli göçmen çocuklar için ise bu şart aranmamaktadır.¹⁸ Bu merkezlerde üç yıl eğitim görenler kalfalık belgesi almaktadır. Tamamlanan kalfalık eğitimi sonrasında da mesai saatleri dışında, bir dönem eğitim sonrasında ustalık belgesi verilmektedir.

09/12/2016 tarihli 29913 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 6764 sayılı Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu, 3308 sayılı Mesleki Eğitim Kanunu ve 652 sayılı Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'de değişiklik ile Ocak 2017'den itibaren mesleki eğitim merkezleri zorunlu eğitim kapsamına alınmıştır. Böylece, aday çırak, çırak, kalfa ve ustaların genel mesleki eğitimleri, Milli Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü'nden alınıp, Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü'ne verilmiş, yani yaygın eğitimden örgün eğitime devredilmiştir. Çırakların mesleki eğitim merkezlerine kayıt olma ve devam etmesi durumunda, açık liseye kayıt olma şartı kaldırılmış, mesleki eğitim merkezleri zorunlu eğitimin bir parçası haline getirilmiştir.¹⁹

Yapılan görüşmelerde, mesleki eğitim merkezlerinde eğitim gören çocukların sistem dışına atılmış, ortaokulu zar zor bitirmiş, gelir düzeyi düşük, yoksul ailelerinin geçimi için herhangi bir mesleği seçmek zorunda kalmış çocuklar olduğu sık sık dile getirilmiştir. Mesleki eğitim merkezi yöneticileriyle yapılan görüşmede eskiden mobilya ustalarının çocuklarının baba mesleğini tercih ederken, günümüzde usta çocuklarının bu meslekte hemen hemen hiç yer almadığı ifade edilmiştir.

2016-2017 eğitim-öğretim yılında mesleki eğitim merkezlerinde, 38 bin 581'i kız, 185 bin 818'i erkek olmak üzere, toplam 224 bin 399 öğrenci eğitim görmüştür (MEB İstatistikleri 2016-2017). Bu merkezlerde mobilya imalatı konusunda, kaç öğrencinin eğitim gördüğüne dair bir veriye ise ulaşılammıştır. Ankara'da Siteler içinde yer alan Mesleki Eğitim Merkezi yöneticileriyle yapılan görüşmede, merkezde toplam 900 öğrencinin bulunduğu, 180'inin mobilya imalatında çalışan çocuklar olduğu ifade edilmiştir.

¹⁸ "Anadolu meslek programına kaydedilemeyenler ile meslekî açık öğretim lisesine kayıt olmak istemeyenler ise çıraklık eğitimine ilişkin usul ve esaslar çerçevesinde meslekî eğitim merkezlerine yerleştirilecek. Kayıt olacaklardan yabancılar için Türkçe Seviye A1 programını almış olmaları veya okuma-yazma 1inci kademe seviye tespit sınavında başarılı olmaları şartı aranacak. Öğrencilerin ilgi, istek ve yeteneklerine uygun alan, dal seçimini yapabilmeleri için meslekî eğitim merkezi yönetiminin alan öğretmenlerinin rehberlik yapmaları sağlanacak." Kaynak: <http://meb.gov.tr/m/haber/11694/tr>

¹⁹ MEB Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü, Mesleki Eğitim Merkezleri <http://www.hayat-boyuogrenme.gov.tr/OgrenmeFirsatlari/MeslekiEgitimMerkezleri>

Meslek Eğitim Merkezi Yöneticisi, İstanbul

İstanbul'da mobilyada çocuk işçi hemen hemen yok gibi. Zorunlu eğitimin 12 yıla çıkarılması ve çıraklığa yönlendirme olmaması herkesi lise mezunu olma zorunluluğuna itti. Türkiye'nin sosyal yapısı değişti. Kimse artık tozlu ahşap işlerinde çalışmak istemiyor. Refah düzeyi eskisine göre yükseldi. Aşağıdan insan yetişmeyince atölyesini kapatıp fabrikalarda çalışan ustalar işçi olmaya başladı. Çırak bazında ücretler çok düşük. Bu nedenle başka yerlerde çalışmayı tercih diyorlar. Ahşap ağır bir iş ve güç gerektiriyor. Ustaya itaat etmek gerekiyor. Artık herkes sosyal medya fenomeni oldu. İtaat etmek istemiyor.

Örneğin geçen yıl mesleki eğitim merkezimize 300 öğrenci aldık. Bunların 179'u nakil geldi. 60 çocuk bizden ayrıldı, başka bir yere gitti. Bizimkilerin 123'ü devamsız. Hiç merkeze gelmediler. Yaklaşık 200 çocuğun merkezle ilişkisi kalmadı demektir bu. Hiç ahşap sınıfı açamadık. Çocuklar tercih etmiyor. Çünkü ücret düşük, çalışma şartları çok ağır ve kötü.

Türkiye'de 3991 mesleki ve teknik lise bulunmaktadır. Bu okullar arasındaki 470 mesleki ve teknik lisede mobilya ve iç mekân tasarımı alanında eğitim verilmektedir. Bu okulların 139'unda ahşap doğrama teknolojisi, 448'inde iç mekân ve mobilya teknolojisi, 54'ünde mobilya iskeleti ve döşemesi dallarında eğitim verilmektedir.²⁰ Mesleki ve teknik eğitim liselerinde eğitim gören çocuklar 9. sınıfta bütün mesleki ve teknik lise öğrencileri ile ortak dersleri almakta, 10. ve 11. sınıflarda çeşitli mesleki dallara ayrılarak okul ortamında mesleki derslere ve uygulamalara girmektedirler. Bu liselerde eğitim gören çocuklar 12. sınıftan itibaren haftada iki gün eğitimlerine kendi okullarında devam etmekte, üç gün ise mesleki becerilerini geliştirmek amacıyla okul tarafından rehberlik yapılan ve kontrol edilen bir mobilya imalathanesinde veya işyerinde çalışmaktadırlar. Mobilya imalatında mesleki ve teknik eğitim kapsamında çalışan kaç çocuğun olduğuna dair bir veriye ulaşılamamıştır.

Konuya dair -oldukça eski de olsa- sayılı çalışmalardan olan Necla Aslan Yandakçı'nın (1994) **Mobilya İmalat Sanayiinde Çalışan Çocuk İşçi ve Çırak Öğrencilerin Uğradıkları İş Kazalarında Eğitimin Rolü** yüksek lisans tezi ile örneklem dahilinde ağır ve tehlikeli işler tüzüğü gereği çalıştırılması yasak olan işlerde, çocuk işçilerin faaliyet gösterdiği tespit edilmiştir. Ayrıca, işe giriş öncesi işe uygunluk için gerekli olan ve periyodik muayenelerin gerçekleştirilmediği saptanmıştır. Maruz kalınan iş kazası sonrasında ise çocukların önemli bir kısmının hastaneye başvurmamasının ve geçici yöntemlerle tedavi edilmeye çalışılmasının nedeni, bu çocukların sosyal güvenlik sisteminin dışında olmalarıdır. Yandakçı "iş kazalarını önlemede çıraklık eğitiminin rolünü saptamak için

²⁰ http://mtegm.meb.gov.tr/tr/okullar.asp?il=&ilce=&alt_tur=&alan=Mobilya%20ve%20%DD%E7%20Mek%E2n%20Tasar%FDm%FD veri tabanından derlenmiştir. Erişim tarihi 25 Mayıs 2018.

yapılan anketlerde istatistiksel açıdan anlamlı bir farkın olmadığını, çıraklık okulunda okuyan çocukların da benzer aralıklarla iş kazasına uğradıklarını” tespit etmiştir. Çıraklık eğitiminin hem teorik hem pratik bölümlerinin yetersiz olduğunu düşündüğünü belirtmiştir.

2.3.2 Mobilya İmalatında Çocuk İşçiliğiyle Mücadele Deneyimleri

Türkiye tarafından kabul edilen Uluslararası Çalışma Örgütü'nün **182 sayılı En Kötü Şartlardaki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Acil Önlemler Sözleşmesi**'nin 6. maddesine göre, ülkelerin kötü şartlardaki çocuk işçiliğinin öncelikli olarak ortadan kaldırılması için eylem programlarını belirleme ve uygulama zorunluluğu bulunmaktadır. Bu kapsamda Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, ilgili kuruluşlar ile işçi ve işveren örgütlerinin görüş ve önerilerini de alınarak, en kötü şartlardaki çocuk işçiliğinin ortadan kaldırılması için zamana bağlı ulusal politika ve program çerçevesi hazırlamıştır. İş müfettişleri tarafından yapılan teftişlerde elde edilen bilgiler, mobilya imalatında kullanılan makine, araç, gereç ve hammaddeler ile çalışma koşulları dikkate alınarak, mobilya sektörünü çocuk işçiliğinin en kötü biçimlerinin sona erdirilmesinde öncelikli sektör olarak belirlenmiştir. Takiben Kasım 2004-Haziran 2007 tarihleri arasında, Uluslararası Çalışma Örgütü'nün desteklediği ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı İş Teftiş Kurulu Başkanlığı'nın sorumlu kuruluş olduğu **-Çocuk İşçiliğinin Sona Erdirilmesi Uluslararası Programı (ILO/IPEC) Mobilya Sektöründe Çocuk İşçiliğinin En Kötü Biçimlerinin Sona Erdirilmesi Projesi** yürütülmüştür. Amacı, 18 yaşının altındaki çocukların çocuk işçiliğinin en kötü biçimlerinden uzaklaştırılması olan proje, Ankara, İzmir, Bursa/İnegöl'de uygulanmıştır. Bu proje kapsamında mobilya imalatında çalışan 15 yaşın altındaki çocukların, çalışma hayatından tamamen el çektilerilerek eğitime yönlendirilmesi, 16-18 yaş grubundaki çocukların ise ÇSGB tarafından mobilya imalatının en kötü biçimdeki çocuk işçiliği olarak tanımlanmasından dolayı, çalışma koşullarının iyileştirilerek en kötü biçimlerden kurtarılması amaçlanmıştır. Ayrıca, bu çocukların kardeşlerinin çalışma hayatına girmesinin önlenmesi ve ailelerine destek sağlanması amacıyla bir dizi faaliyet gerçekleştirilmiştir. Proje kapsamındaki denetimler sonucunda; işyerlerinde 15 yaşının altında 656 çocuk, 15-18 yaşları arasında 1,646 olmak üzere toplam 2,302 çocuk tespit edilerek en kötü biçimlerdeki işlerden el çektilerilmiş ve eğitime yönlendirilmiştir. Çocukların çalışma hayatına girmelerinin önlenmesi amacıyla, çalışan çocukların kardeşi olan 3,607 çocuğa eğitim desteği sağlanmıştır.²¹ Fakat uygulanan projenin çocuk işçiliğinin diğer sosyo-ekonomik nedenleri ile sektör veya işveren kaynaklı veya kayıtdışı çalışmaya ait etkenlere dair müdahaleleri olmamıştır.

²¹ Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, İş Teftiş Kurulu Başkanlığı (2007)

Sonuç ve Öneriler

Hızlı değerlendirme araştırması, çocuk işçiliğinin en kötü biçimlerinden biri olan mobilya imalatında çocuk işçiliğinin durumunu değerlendirmek için yapılmıştır. Bu amaçla Aralık 2017-Şubat 2018 ayları arasında Ankara, İstanbul, İzmir illerinde 22 kurum/kişi ile görüşmeler yapılmış ve mobilya imalatı yapan atölyelerde gözlemlerde bulunulmuştur. Bu görüşmelerde, mobilya imalatının emek yoğun olduğu işletmelerde işgücü profili, işgücünün hangi aşamalardan geçerek formel veya enformel bir şekilde çırak, kalfa ve ustalık elde ettiği ve bu aşamaların ne kadar sürdüğü, çocuk işçiliğinin nasıl ortaya çıktığı ve çocukların üretimin hangi aşamalarında ve nasıl çalıştığı, çalışırken kullandıkları alet ve makineler, karşı karşıya oldukları işçi sağlığı ve iş güvenliği tehlike ve riskleri ile Suriyeli ve diğer göçmen çocukların mobilya imalatına nasıl katıldıklarına ilişkin bir dizi konu ele alınmıştır.

Hem mobilya imalatı ve sektörüyle ilgili çeşitli raporlar, makaleler, tezler hem de hızlı değerlendirme araştırması kapsamında gerçekleştirilen yüz yüze görüşmeler göstermektedir ki; Türkiye’de mobilya sektörü, pazarın yoğunlaştığı ve/veya orman ürünlerinin yoğun olduğu belirli bölgelerde toplanmıştır. Sektörde geleneksel yöntemlerle faaliyet gösteren birçok işletme yer almakta olup, bunların da önemli bölümü kayıt dışı üretim yapmaktadır. Sektörde kayıtdışı üretim gerçekleştiren işletmelerin oranının yüzde 50 seviyesinde olduğu tahmin edilmektedir.

Mobilya sektörü son yıllarda ortaya çıkan emek arzı sorunlarını başta Suriyeliler olmak üzere Orta Asya (Türkmenistan, Özbekistan) ülkeleri ve Afgan göçmen işçiler ile karşılar hale gelmiştir. Özellikle küçük ölçekli işletmelerde nitelik gerektirmeyen işler, bu kişiler tarafından yapılmaktadır. Suriye’den göç etmiş mobilya ustalarının da Türkiye’de kendi işletmelerini kurmaya başladıkları dile getirilmiştir.

Kullanılan araçlar ve malzemelerin işçi sağlığı üzerinde yarattığı etkileri ve çalışma koşullarının yasalarda çizilen sınırların çok ötesine geçmesi nedeniyle tehlikeli bir iş olarak sınıflandırılan mobilya imalatında çocukların, haftanın altı günü, günde 10-11 saat çalıştıkları, çoğunlukla haftalık bazda ücret aldıkları, işin bir parçası olan kesici ve delici aletleri kullandıkları ve sağlık açısından riskli (toz, karanlık, yüksek ses gibi) çalışma ortamlarında bulundukları tespit edilmiştir. Atölyelerde, imalathanelerde çoğunlukla kimyasalların ve aletlerin kullanımına ilişkin düzenlemelerin birçoğuna uyulmamakta, işçi sağlığı ve iş güvenliği tedbirleri alınmamakta ve acil müdahale kitleri bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu durum, işçilerin ve özellikle çocukların sağlık ve güvenlikleri üzerinde ciddi tehlikeler yaratmaktadır.

Sektörün kayıtdışılığın yaygın olduğu işletmelerde, çocuk işçiliğinin de yaygın olduğu raporun bulgularından biridir. Fakat son yıllarda çocuk işçiler mobilya imalatına bir meslek öğrenmekten çok, gelir elde etme amaçlı katıldığından, mobilya imalatında emek yoğun üretimin her geçen gün azalacağı ve makineleşme sürecinin hızla yaygınlaşacağı düşünülmektedir. Bu sebeple, küçük ölçekli atölyelerin tasfiye olacağına dair yaygın bir kanı mevcuttur.

Hemen hemen tüm görüşmecilerin ortak değerlendirmesi mobilyada sanayileşmenin ve dolayısıyla makineleşmenin arttığı, bu nedenle çocuk işçiliğinin de azaldığı yönündedir. Öte yandan, çırak, daha sonra da kalfa ve usta yetiştirmek amacıyla mesleki eğitim merkezlerine kayıt olan ve eğitime devam eden çocuk sayısının da çok az olduğu, bazı illerde bu imalat için hiç çocuk bulunamadığı dile getirilmiştir.

Mobilya sektöründe çalışan çocukları göreceli olarak odağına alan az sayıdaki araştırmanın yayımlanmasının üzerinden uzun zaman geçmiş olup, sektördeki çocuk işçiliğini önlemeye yönelik ne kamu kurumları ne de sektörün diğer aktörleri tarafından müdahale, koruma ya da önlemeye yönelik proje, program uygulanmamakta ya da girişimlerde bulunulmamaktadır. Ayrıca tüm taraflar, mobilyadaki rekabetin çok fazla olması ve özellikle fiyatların düşük tutulması sonucu, imalatın ancak kayıtdışı emekle sağlanabilmesi nedeniyle, çocuk işçiliğinin önlenmesinin zor olduğunu düşünmektedir.

Mevzuatın Uygulanmasının Sağlanması

Çocuk işçiliğiyle mücadelede mevcut mevzuatın uygulanmasının sağlanması için izleme, denetleme ve rehberlik çalışmalarının yapılması. Ayrıca çocukların eğitim hakkı bağlamında eğitim mevzuatının uygulanması için Millî Eğitim Bakanlığı ve bağlı birimlerin daha aktif hale getirilmesi.

Burada en önemli konuların başında imalata insan kaynağı yetiştiren mesleki eğitim merkezleri ile meslek liselerinin değişen iş koşulları, çalışma düzeni ve beklenen ücretlere göre yeniden ele alınması, yeniden düzenlenmesi gereklidir.

Kurumsal Yapıların Güçlendirilmesi

Mobilya imalatında çocuk işçiliği hem kamu hem de meslek örgütleri başta olmak üzere, sivil toplum örgütleri akademik kurumlar ve özel sektör firmalarının da gündeminde bulunmamaktadır. Bu nedenle mobilya imalatında çocuk işçiliğine dair ilgili tarafların kurumsal yapılarının, çocuk işçiliğini önleyecek şekilde güçlendirilmesi ve harekete geçirilmesi için savunu çalışmaları yapılmalıdır. Meslek örgütlerinin mobilya imalatında çocuk işçiliğiyle mücadelesi için kurumsal olarak güçlendirilmesi sağlanmalıdır.

Eğitim ve İyileştirme Çalışmaları

Çocukların mobilya imalatını öğrenmesi için mutlaka mesleki eğitim merkezine kayıt yaptırmaları ve eğitim sistemi içerisinde olmaları sağlanmalıdır. Meslek liselerinin sektörün ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde eğitim çalışmalarını hazırlamaları, sektörün de bu çocukları istihdam edecek işçi sağlığı ve iş güvenliği önlemlerini alması, alınacak ücretin günün koşullarına uygun olması sağlanmalıdır.

Mobilya imalatında çocukların yaşlarına uygun ve eğitim amaçlı istihdamı için tehlikeli sınıfta bulunan işyerinde hangi önlemlerin alınması gerektiği konusunda bir bilgilendirme

paketi geliştirilmeli ve bu paket sektörün bileşenleri ve firmaları tarafından yaygın olarak kullanılmalıdır.

Çocukların resmi çırak olarak bulunduğu mobilya imalathanelerinde öncelikli olmak üzere, işçi sağlığı ve güvenliği önlemleri alınmalı ve bu işyerlerinde denetimler yapılmalıdır. Bunun için mesleki eğitim merkezleri ile koordinasyon sağlanmalıdır.

Sosyal Koruma ve Sosyal Güvenlik Ağının Genişletilmesi

Mobilya imalatında eğitim yoluyla istihdam edilen çocukların ailelerine sosyal koruma imkanları sağlanmalı, bu çocukların sosyal güvenlik kapsamında istihdamı gerçekleştirilmelidir.

Kayıtdışılık ile Mücadele

Sektörde çocuk işçiliği yaygın olarak kayıtdışı işletmelerde gerçekleşmektedir. Bu nedenle çocuk işçiliğinin önlenmesinde, sektördeki kayıtdışılık ile mücadele önemli bir araç olarak ortaya çıkmaktadır. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın bünyesinde kayıtdışılığın farklı yönleri ile mücadele için çeşitli araç ve yöntemler geliştirilmelidir.

Yabancı Göçmen İşçiler

Mobilya imalatında çalışan çocukların, özellikle başta Suriyeli göçmen çocuklar olmak üzere yabancı göçmen emeğinin durumunu sınırlı bir alanda belirlemek amacıyla; örneğin Ankara Siteler ve İzmir Karabağlar'da derinlemesine bir araştırma yapılmalıdır. Bu araştırmada çocukların karşı karşıya olduğu bütün risklerin ortaya konulması sağlanmalıdır. Suriyeli ve diğer ülke göçmen çocukların çıraklık eğitim merkezlerine kayıt ve devamının sağlanması ve bu merkezler aracılığıyla Türkiye toplumuna uyum ve çalışma hayatına katılım için öncelikli şart olan Türkçe dil eğitimleri verilmeli ve çocukların bu merkezlere yönlendirilmesi sağlanmalıdır. Zorunlu eğitim yaşında olan göçmen çocukların okullaşma oranlarında artışlar sağlanması, uzun vadede çocuk işçiliği ile mücadele de önemli bir araçtır.

Kaynakça

- Ada Tavır (06.06.2016) “Mobilya Sektöründe Kayıtdışılık Büyük Sorun” <http://www.adatavir.com/mobilya-sektorunde-kayit-disilik-buyuk-sorun.html>
- Akdeniz (2014) Suriye Savaşının Gölgesinde Mülteci İşçiler, Evrensel Basım Yayın.
- Al-Jazeera (14.10.2014) “Okul Çıkışı Ağır Mesai” <http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel-okul-cikisi-agir-mesai>
- Ankara Kalkınma Ajansı (2011) Siteler, Mobilya ve Ankara, sayfa 13 <http://www.ankaraka.org.tr/archive/files/yayinlar/siteler-mobilya-ve-ankara-rapor.pdf>
- Aşarkaya, A. (2015) Mobilya Sektörü, İşbankası İktisadi Araştırmalar Bölümü https://ekonomi.isbank.com.tr/ContentManagement/Documents/sr05_mobilyasektoru.pdf
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (2017) Çocuk İşçiliği ile Mücadele Ulusal Programı <https://ailevecalisma.gov.tr/cgm/cimup/>
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (27.02.2017) İş Sağlığı ve Güvenliğine İlişkin İşyeri Tehlike Sınıfları Tebliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliği <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/02/20170227M1-1.htm>
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, İş Teftiş Kurulu Başkanlığı (2007) İş Teftiş Genel Raporu (Inspections Report) https://birim.ailevecalisma.gov.tr/media/5979/2007_20.pdf
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (2005) Çocuk İşçiliğinin Önlenmesi İçin Zamana Bağlı Politika ve Program Çerçevesi 2005-2015
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, İş Teftiş Kurulu Başkanlığı (2005) Ağaç İşleri Sektöründe Çalışan Çocuklara Yönelik Araştırma Raporu
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (06.04.2004) 18 Yaş Altı Çocuk ve Genç İşçilerin Çalıştırılması Esasları <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/04/20040406.htm#3>
- CNN Türk (03.05.2017) “1 Mayıs’ta Çocuk İşçi Hayatını Kaybetti” <https://www.cnnturk.com/turkiye/1-mayista-hayatini-kaybeden-cocuk-isci-icin-tepki-bu-son-olsun>
- Del Carpio, X. Vanessa, & Wagner, M. Christoph. (2015) The impact of Syrians refugees on the Turkish labor market, World Bank Policy Research Working Paper (7402) <http://documents.worldbank.org/curated/en/505471468194980180/The-impact-of-Syrians-refugees-on-the-Turkish-labor-market>
- Global Protection Cluster Working Group (2012) Child Protection Rapid Assessment Toolkit (Çocuk Koruma Hızlı Değerlendirme Araçları) http://www.globalprotectioncluster.org/_assets/files/tools_and_guidance/info_data_management/CPRA_English-EN.pdf
- Gönültaş, H. (29.05.2017) “Suriye’nin Kayıp Çocukları-1: Veri Bile Yok ki Çözüm Olsun”, Gazete Duvar <https://www.gazeteduvar.com.tr/gundem/2017/05/29/suriyenin-kayip-cocuklari-veri-bile-yok-ki-cozum-olsun/>

- HaberTürk (17.05.2017) “İnegöl'de mobilyacılar yüksek ücrete rağmen işçi bulamıyorlar” <http://www.haberturk.com/ekonomi/is-yasam/haber/1497834-inegolde-mobilyacilar-yuksek-ucrete-ragmen-isci-bulamiyorlar>
- Hayata Destek Derneği (2016) İstanbul'daki Suriyeli Mülteciler Zarar Görebilirlik Raporu (Syrain refugees in İstanbul vulnerability report) http://hayatadestek.org/yayinlarimiz/2016_istanbul_rapor.pdf
- Hürriyet (15.07.2015) “Mobilya Sektörü Kayıt Dışı Üretimden Rahatsız” <http://www.hurriyet.com.tr/mobilya-sektoru-kayit-disi-uretimden-rahatsiz-37143139>
- İHA (08.04.2018) “Mobilya'da 4. Sanayi Devrimi Toplantısı” <https://www.haberler.com/mobilyada-4-sanayi-devrimi-toplantisi-10735985-haberi/>
- ILO (2015) 182 No'lu En Kötü Biçimdeki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Acil Eylem Sözleşmesi http://www.ilo.org/ankara/conventions-ratified-by-turkey/WCMS_377311/lang--tr/index.htm
- ILO-IPEC (2007) Mobilya Sektöründe Çocuk İşçiliğinin En Kötü Biçimlerinin Sona Edirilmesi Projesi
- An Integrated Programme for The Elimination of Worst Forms of Child Labour in Furniture Sector in Three Selected Provinces: 2004-2006
- ILO-UNICEF (2005) Manual on child labour rapid assessment methodology (Çocuk İşçiliği Hızlı Değerlendirme Yöntemi için Kılavuz) <https://www.ilo.org/ipeinfo/product/viewProduct.do;?productId=1819>
- ILO (1992) International Programme on the Elimination of Child Labour (Çocuk İşçiliğiyle Mücadele Uluslararası Programı) https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---arabstates/---ro-beirut/documents/genericdocument/wcms_210580.pdf
- İstanbul Ticaret Odası (2016) Dünya'da ve Türkiye'de Mobilya Sektörü: Mevcut Durum, Sorunlar, Öneriler ve Rekabet Gücü <http://www.ito.org.tr/itoyayin/0004354.pdf>
- İstanbul Sanayi Odası (2015) Küresel Rekabette İstanbul Sanayi Odası Meslek Komiteleri Sektör Stratejileri Mobilya İmalatı Sanayi Proje Raporu <http://www.iso.org.tr/projeler/arastirmalar/sektorel-arastirmalar/sektor-raporlari/>
- İstanbul Sanayi Odası Mobilya Dergisi (02.10.2015) Mobilya İmalat Sanayinde Temel Rekabet Unsurları ve Gelişmeler <http://www.mobilyadergisi.com.tr/haber/mobilya-imalat-sanayinde-temel-rekabet-unsurlari-ve-gelismeler->
- İzmir Ticaret Odası (2014) Mobilya Sektörünün Üretim Üssü: İzmir http://izto.org.tr/demo_betanix/uploads/cms/yonetim.ieu.edu.tr/6430_1480070475.pdf
- Kalkınma Atölyesi (2016a) Yoksulluk Nöbetinden Yoksulların Rekabetine: Türkiye'de Mevsimlik Tarımsal Üretimde Yabancı Göçmen İşçiler Mevcut Durumu Raporu
- Kalkınma Atölyesi (2016b) Bereketli Topraklar Zehir Gibi Yaşamlar: Suriyeli Göçmen Mevsimlik Gezici Tarım İşçileri Adana Ovası Mevcut Durum Araştırması

- Kaygısız, İ. (2017) Suriyeli Mültecilerin Türkiye İşgücü Piyasasına Etkileri, Friedrich Ebert Stiftung Yayınları <http://www.fes-tuerkei.org/media/pdf/Dünyadan/2017/Du308nyadan%20-%20Suriyeli%20Mu308ltecilerin%20Tu308rkiye%20I307s327gu308cu308%20Piyasasına%20Etkileri%20.pdf>
- Lordoğlu, K. ve Aslan, M. (2015) Beş Sınır Kenti ve İşgücü Piyasalarında Değişim: 2011-2014, Göç Dergisi, 2(2) sayfa 249
- Millî Eğitim Bakanlığı, Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü, Mesleki Eğitim Merkezleri (Vocational Training Centers) <http://www.hayatboyuogrenme.gov.tr/OgrenmeFirsatlari/MeslekiEgitimMerkezleri>
- Millî Eğitim Bakanlığı (12.08.2016) "Suriyeli Öğrenciler Meslek Lisesine Gidebilecek" (Syrian students may attend Vocational High Schools) <http://meb.gov.tr/m/haber/11694/tr>
- Milliyet Haber (09.10.2014) "Türkiye'de 320 Bin Çocuk İşçi Bulunuyor" <http://www.milliyet.com.tr/turkiye-de-320-bin-cocuk-isci-gundem-1951846/>
- Milliyet Haber (03.08.2017) "Suriyeli Hajhasan Bambudan Bahçe Mobilyası Üretiyor" <http://www.milliyet.com.tr/suriyeli-hajhasan-bambudan-bahcemobilyasi-hatay-yerelhaber-2202041/>
- Orta Anadolu Kalkınma Ajansı (2016) TR72 Mobilya Sektörü Raporu http://www.oran.org.tr/images/dosyalar/20180803160622_0.pdf
- Osan, F. (2009) Çalışan Çocukların İstismarı: Mobilya İşkolu Örneği, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara. <https://docplayer.biz.tr/55396097-Calisan-cocuklarin-istismari-mobilya-iskolu-orneği.html>
- Şahankaya Adar, A. (2018) Türkiye'de Yeni Prekarya Suriyeli İşgücü mü? (Is the new precariat in Turkey Syrian labourforce?) Çalışma ve Toplum Dergisi 2018/1 <http://www.calismatoplum.org/sayi56/adar.pdf>
- TOBB (2013) Türkiye Mobilya Ürünleri Meclisi 2012 Sektör Raporu <https://www.tobb.org.tr/Documents/yayinlar/2013/TÜRKİYE%20MOBİLYA%20ÜRÜNLERİ%20MECLİSİ%20SEKTÖR%20RAPORU2012.pdf>
- Türkiye İstatistik Kurumu (2013) Çocuk İşgücü Anketi Sonuçları 2012 <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=13659>
- Uluslararası İşçi Dayanışması Derneği (07.01.2015) "Gebze'nin Çocuk İşçileri" http://uidder.org/gebzenin_cocuk_iscileri.htm
- UNICEF (2015) Procedure for Ethical Standards in Research, Evaluation, Data Collection and Analysis, and the UNICEF Strategic Guidance Note on Institutionalizing Ethical Practice for UNICEF Research https://www.unicef.org/supply/files/ATTACHMENT_IV-UNICEF_Procedure_for_Ethical_Standards.PDF
- UNWOMEN (2003) Rapid Assessments (Hızlı Değerlendirmeler) <http://www.endvawnow.org/en/articles/1541-rapid-assessments.html>

A photograph of a workshop scene. In the foreground, a wooden workbench is covered with wood shavings. Several hand chisels with wooden and bone handles are laid out on the bench. A large, curved wooden piece, possibly a violin body or a decorative carving, is being worked on. In the background, a circular saw and other workshop equipment are visible.

EKLER

Ek 1

Alan Araştırma Soruları

1. Kendinizi tanıtır mısınız? Ne zamandır bu işi yapıyorsunuz?
.....
2. Kendi adınıza mı çalışıyorsunuz? Kimlere üretim yapıyorsunuz?
.....
3. Kendi işletmeniz ya da çalıştığınız işletme hakkında kısa bilgi verir misiniz? Ne zaman açtınız? Burada kaç çalışan var?
.....
4. Bu işletmede üretimin hangi aşamalarını gerçekleştiriyorsunuz, hangi aletleri ve malzemeleri kullanıyorsunuz?
.....
5. Mobilya imalatı hakkında bizi kısaca bilgilendirir misiniz?
.....
6. İlinizde mobilya sektörünün varlığına dair neler söyleyebilirsiniz?
.....
7. Kurumunuz hakkında kısa bilgi verir misiniz? Ne zaman kuruldu? Kaç üyeniz var?
.....
8. Kurumunuzun temel faaliyet alanları nelerdir?
.....
9. Mobilya imalatının en çok işgücü kullanan kısmı hangisidir? İşçiler bu üretim sürecinin neresinde yer alır? Mobilya imalatında işçiler kimlerdir (ustalık, kalfalık ve çıraklık nasıl işliyor)? Sektördeki işçi profilini anlatır mısınız? Kimler mobilya işçisi olur?
.....
10. Son zamanlarda sektörde işçilik süreçleri nasıl değişti?
.....

11. Biliniyor ki; mobilya ustası olmak erken yaşlarda çalışmayı başlamayı gerektiriyor? Bize bu süreci biraz anlatır mısınız? Kaç yaşında başlıyor çocuklar mobilyada çalışmaya ve daha çok hangi aşamalarda çalışıyorlar? Çıraklar hangi işleri yaparlar?
-
12. Hangi kesimlerden çocuklar mobilyacı olmak ister, neden mobilyacılıkta çalışırlar?
-
13. Haftada kaç gün ve günde kaç saat çalışırlar?
-
14. Çalışan çocukları imalat sürecinde en fazla olumsuz etkileyen süreçler nelerdir (kimyasal, kullanılan aletler, çalışma ortamı gibi)?
-
15. Sektörde makineleşme çocuk işçiliğini nasıl etkiliyor?
-
16. Suriyeli göçmenlerin gelişi (çocuklar) mobilya imalatında çalışan işçileri nasıl etkiledi?
-
17. Mobilya sektöründe sizce çocuk işçiliği önlenabilir mi? Önlenmesi gerekiyor mu? Bunun için neler yapılabilir?
-

Ek 2

Mobilya İmalatının Başlıca Aktörleri

Kamu Kurumları

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı

Milli Eğitim Bakanlığı

Ekonomi Bakanlığı

Sağlık Bakanlığı

Meslek örgütleri (Esnaf odaları)

Mobilyacılar ve Lakeciler Odası

Döşemeciler Odası

Marangozcular Odası

Dernekler

Mobilya Aksesuar Sanayicileri Derneği (MAKSDER)

Ahşap Mutfak ve Banyo Mobilyası Sanayici ve İthalatçıları Derneği (MUDER)

Mobilya Sanayi İş Adamları Derneği (MOBSAN)

Mobilya Sanayicileri İthalat ve İhracatçıları Derneği (MOBDER)

Ofis Mobilyaları Sanayi ve İşadamları Derneği (OMSİAD)

Türkiye Mobilya Sanayicileri Derneği (MOSDER)

Mobilyacı Sanayiciler

Mobilya Sanayicileri (Sanayi, Ticaret, İhracatçı birlikleri)

TOBB Mobilyacılar Meclisi

Sanayi Odaları Mobilya Meslek Komitesi

İhracatçıları Birliği

